

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Миколаївський національний університет
імені В. О Сухомлинського

НАСКРІЗНА ПРОГРАМА ПРАКТИК

(ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
014. СЕРЕДНЯ ОСВІТА
(УКРАЇНСЬКА МОВА І ЛІТЕРАТУРА))

Методичні рекомендації

Миколаїв
2023

УДК 378.147

ББК 74.58

Н 31

РЕЦЕНЗЕНТИ:

НИЩЕТА В. А. – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри української мови та славістики Бердянського державного педагогічного університету;

КОПІЙКА О. Г. – директор Миколаївської гімназії № 15, вчитель української мови і літератури, старший учитель

*Затверджено відповідно до рішення методичної ради
Миколаївського національного університету
імені В. О. Сухомлинського
(протокол № 10 від 24 травня 2023 р.)*

Н 31 **Наскрізна** програма практик (для студентів спеціальності 014. Середня освіта (Українська мова і література): методичні рекомендації / Л. Рускуліс, С. Каленюк, І. Родіонова, Н. Шеремета. — Миколаїв, 2023. — 124 с.

ISBN 978-671-543-415-3

У методичних рекомендаціях наголошено на особливості організації та проведенні практичної підготовки студентів спеціальності 014. Середня освіта (Українська мова і література); з'ясовано мету та завдання, схарактеризовано зміст; зацентовано на формуванні загальних та фахових компетентностей; репрезентовано програмні результати; надано методичні рекомендації до проведення кожного виду практики; подано перелік документів для оформлення звітної документації.

Для студентів, викладачів ЗВО, учителів української мови.

УДК 378.147
ББК 74.58

ISBN 978-671-543-415-3

© Рускуліс Л., Каленюк С., Родіонова І.,
Шеремета Н., 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	4
I. Фольклорно-етнографічна практика (укладач – Родіонова І.)	5
II. Діалектологічна практика (укладачі: Каленюк С., Шеремета Н.)	22
III. Навчальна практика з української мови і літератури (укладачі: Рускуліс Л., Родіонова І.)	49
IV. Виробнича практика з української мови (укладач: Рускуліс Л.)	76
V. Виробнича практика з української літератури (укладач: Родіонова І.)	101
ДОДАТОК 1	119
ДОДАТОК 2	120

ВСТУП

Практика є обов'язковим компонентом освітньо-професійної програми для здобуття кваліфікаційного рівня. Вона є інтегратором закладених у процесі навчання в ЗВО теоретичних основ наук, отриманих практичних умінь і навичок, результатом кропіткої самостійної роботи й індикатором науково-дослідницької діяльності, що спрямовані на майбутню професійну діяльність.

Практична підготовка майбутніх учителів української мови і літератури репрезентована фольклорно-етнографічною, діалектологічною й педагогічною (навчальною й виробничою) практиками.

Під час проходження *фольклорно-етнографічної* практики (I курс) студент здійснює комплексне дослідження сучасного стану розвитку регіонального фольклору, закріплює й практично застосовує теоретичні знання з різних дисциплін філологічного циклу, записує уснопоетичні твори, мелодії, набуваючи навичок фольклористичної праці.

Діалектологічна практика (II курс) є школою прилучення до таємниць мови. Підготовка до практики розпочинається в процесі вивчення сучасної української літературної мови й української діалектології, коли майбутні вчителі української мови і літератури знайомляться з наріччями й говорами української мови, фонетикою, граматикою й лексикою української мови, лінгвістичною географією, діалектографією й текстографією, з'ясовують функціонування онімів у говірковому мовленні, аналізують першоджерела, знайомляться з укладеними діалектологічними атласами, навчаються прослуховувати аудіо-записи, передавати тексти фонетичною й фонематичною транскрипціями, аналізують тексти українських письменників на наявність специфічної лексики, опрацьовують зібрані матеріали попередніх років.

Невід'ємною частиною освітнього процесу є педагогічна практика, що планується на III й IV курсах. Ефективність її полягає в тому, що майбутні вчителі української мови і літератури мають змогу перевірити власний рівень володіння теоретичними основами мовно-літературної теорії, поглибити його. У них розвивається зацікавлення й мотивація в процесі підготовки, моделювання й проведення уроків.

I. ФОЛЬКЛОРНО-ЕТНОГРАФІЧНА ПРАКТИКА

Укладач:
к. філ. н., доц.
Інна Родіонова

Фольклорно-етнографічна практика студентів передбачена навчальним планом на першому (бакалаврському) рівні підготовки фахівців. Практика планується після відповідної лекційно-практичної та самостійної роботи студентів, складання заліку з усної народної поетичної творчості як частини навчальної дисципліни «Історія української та зарубіжної літератури (у т. ч. Фольклор)».

Практика може бути спланована у двох формах: експедиційна (польова) та організована на її основі, архівна. Експедиційна фольклорна практика студентів проходить стаціонарно – за місцем проживання; здобувачі освіти користуються методичними вказівками зі збору текстів традиційного фольклору. Архівна форма передбачає комплексну обробку фольклорних матеріалів відповідно до сучасних правил архівного зберігання.

Під час проходження фольклорно-етнографічної практики студент здійснює комплексне дослідження (збір та систематизація) сучасного стану розвитку регіонального фольклору, закріплює й практично застосовує теоретичні знання, набуті в теоретичних курсах із різних дисциплін філологічного циклу, записує уснопоетичні твори, мелодії, набуваючи навичок фольклористичної праці. Слід звернути увагу на структуру фольклорного матеріалу різних вікових і професійних груп населення, місце в ньому традиційних фольклорних жанрів і пісенних та оповідних новотворів, з'ясувати вияви міжнаціональних мистецьких зв'язків, впливу на фольклор літератури, професійного музичного мистецтва. Отже, учасники практики виконують важливе наукове завдання: накопичують матеріал для дослідження процесів, що визначають еволюцію сучасного українського фольклору.

Записи творів згодом можуть бути підготовлені до публікації, стати основою для написання наукової роботи.

Фольклорно-етнографічна підготовка в університеті характеризується інтегрованістю, взаємозв'язком усіх компонентів (навчальних дисциплін, навчальних і педагогічної практик, науково-дослідної роботи) і їх скоординованістю з метою досягнення головної мети – розвитку індивідуальності, особистості студента як майбутнього вчителя-предметника й дослідника. Зокрема, курс «Фольклор» готує до майбутньої фольклорно-краєзнавчої роботи. Учитель повинен мати уявлення про історію, пам'ятки культури, фольклорні традиції відповідного регіону, діяльність основних центрів науково-дослідницької роботи з фольклору. Студенти знайомляться з діяльністю автентичних народних колективів, стають організаторами фольклорних свят у селах відповідної області, проводять Усеукраїнські народознавчі заходи.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ПРАКТИКИ

Мета практики: комплексне дослідження (збір та систематизація) сучасного стану розвитку регіонального фольклору; розширення уявлення студентів про роль фольклору в житті народу й динаміку розвитку мистецтва рідного слова; підвищення інтересу до пошукової роботи, яка є складовим елементом роботи наукової, під час якої формуються та вдосконалюються навички зі спостереження за етнокультурними процесами.

Завдання практики:

– розширення, конкретизація та вдосконалення знань студента з історії та теорії фольклористики;

– систематизація, вивчення й класифікація окремих жанрів регіонального фольклору; накопичення, архівізація польових матеріалів як основи навчально-методичної роботи;

– збільшення інтересу до пошукової роботи, що є складовим елементом роботи наукової, під час якої формуються та вдосконалюються навички зі спостереження за етнокультурними процесами, а також

тими явищами, які становлять предмет вивчення;

- з'ясування часу та характеру заселення місцевості, в якій проводиться запис, установлення характеру міграції населення;

- виявлення основних регіональних типів первинно завезеної фольклорної традиції та характеру її подальшої трансформації;

- фіксація фольклорних творів у живому побутуванні, в ході опитування 15-20 носіїв різного віку;

- віднайдення найбільш талановитих та відомих у цій місцевості носіїв фольклорної традиції та фіксація їх фольклорного репертуару;

- формування текстових і звукових баз даних за жанрово-топографічним принципом;

- укладання фольклорно-етнографічного матеріалу, документування та введення в науковий обіг.

Фольклорна практика базується на знаннях, уміннях та навичках, засвоєних під час вивчення дисциплін циклу загальної та професійної підготовки: «Історія української та зарубіжної літератури (в т. ч. Фольклор)», «Теоретичні проблеми літературознавства», «Сучасна українська літературна мова (в т. ч. Українська діалектологія)», «Психологія (загальна та вікова)», «Історія України».

Права студентів-практикантів.

Студенти можуть самостійно з погодженням завідувача кафедри визначити місце проходження практики – населені пункти Миколаївської області. Для цього потрібно не пізніше, ніж за 45 днів до її початку подати заяву на ім'я декана факультету. Кафедра упродовж одного тижня розглядає заяву й подає пропозиції для винесення рішення щодо прохання студента.

Обов'язки студентів-практикантів.

1. Студент-практикант виконує всі види робіт, передбачені програмою фольклорно-етнографічної практики відповідно до поставлених вимог.

2. Студент повинен ознайомитися з місцем проведення практики; підготувати історичну довідку про неї.

3. У ході фольклорної практики студент укладає щоденник польових записів, у якому відображає підсумки власної щоденної праці.

4. За результатами фольклорної практики студент повинен укласти письмовий звіт: індивідуальний звіт, що містить матеріали про виконану програму, а також збірку фольклорних творів.

Обов'язки керівника практики.

1. Загальну організацію практики та контроль за її проведенням здійснює керівник практики, призначений рішенням кафедри. Безпосереднє керівництво практикою студентів здійснюється груповим керівником практики.

2. Керівник практики повинен надати студентам положення про фольклорну практику, повідомити студентів про систему звітності із запропонованого виду діяльності.

3. Не пізніше, ніж за один місяць до початку фольклорної практики керівник зобов'язаний проконтролювати підготовленість студентів до запланованої роботи, розподіливши їх за місцями практики, визначити склад керівників практики в окремих академічних групах.

4. Кожен із керівників повинен надавати студентам інформацію щодо організації практики не пізніше, ніж за два тижні до її початку; перевіряти звітну документацію, оцінювати роботу студентів-практикантів, а також виставити загальну оцінку за практику; провести підсумкову конференцію, на якій повинні бути присутніми студенти, а також групові керівники, які взяли участь у її проведенні (кожен із керівників практики попередньо збирає й аналізує документацію); подає завідувачу кафедри письмовий звіт про проведення практики з зауваженнями й пропозиціями щодо покращення практики студентів.

ПРОГРАМНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ

I. Інтегральна:

Здатність розв'язувати складні завдання й проблеми професійної, навчально-виховної, методичної, науково-дослідницької діяльності в галузі освіти, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань із теорії та історії української мови й літератури, англійської мови та методики їх викладання, готовність до упровадження освітніх інновацій.

II. Загальні:

ЗК-1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК-2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство та в розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК-3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК-5. Здатність до виконання навчально- й науково-дослідницьких завдань; володіння науково-дослідними методами відповідно до фахового спрямування.

ЗК-6. Здатність організовувати здоровий спосіб життя.

ЗК-7. Здатність проявляти повагу до української національної культури; з'ясовувати проблеми сучасної мовної політики та інформаційної політики.

ЗК-8. Здатність бути відповідальним, ініціативним; працювати в команді, розподіляти функції у виконанні спільної діяльності.

ЗК-9. Здатність розробляти й застосовувати інформаційно-комунікаційні технології у професійній та науковій діяльності.

III. Фахові:

ФК 1. Здатність усвідомити й критично осмислити періодизацію історії України, узагальнювати досвід національного державотворення; висвітлювати специфіку розвитку української матеріальної та духовної культури у взаємозв'язку з провідними тенденціями світової.

ФК 2. Здатність оперувати знаннями, що репрезентують зміст філософії як науки; аналізувати основні досягнення філософської думки.

ФК 3. Здатність до засвоєння структури філологічної науки, поділу знань на мовознавчу та літературознавчу складову, усвідомлення специфіки кожної; аналізувати закономірності розвитку й функціонування мови в її багатоаспектних зв'язках із людиною, суспільством, історією, культурою; здатність здійснювати лінгвістичний, літературознавчий та спеціальний філологічний аналіз текстів різних стилів і жанрів.

ФК 6. Здатність оволодівати сучасними знаннями про шляхи розвитку й становлення української літературної мови та особливості діалектної мови як її генетичного джерела; розпізнавати наріччя і говори української мови, визначати межі їх поширення на лінгвістичній карті; збирати, систематизувати та аналізувати діалектологічний матеріал, виділяти основні риси рідної говірки.

ФК 8. Здатність розуміти місце літературознавства в системі сучасної гуманітарної освіти, знання основ літературознавства для аналізу літературних явищ і процесів в українській та світовій літературах, а також володіння навичками самостійного аналізу своєрідностей художніх епох, напрямів, течій, видів і жанрів літератури, індивідуальних стилів письменників у теоретичному й практичному, синхронічному й діахронічному аспектах, основних видів естетичної комунікації з формулюванням аргументованих висновків.

ФК 10. Здатність орієнтуватися в українському літературному процесі на тлі світового (від давнини до сучасності), уміння використовувати здобутки українського письменства для формування національної свідомості, культурного світогляду учнів та студентів, їхньої моралі, ціннісних орієнтацій у сучасному суспільстві.

ФК 18. Здатність усвідомлювати теоретико-методологічних засади методики навчання української мови та літератури; застосовувати знання методичних основ мовно-літературної освіти, зокрема здатність до теоретичного й навчального моделювання уроків з метою формування в учнів предметних компетентностей.

ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

ПРН 1. Знати історію та культуру України, уміти дискутувати про історичне минуле і сучасність в політичному та культурному контексті, критично осмислювати проблеми у сфері історії.

ПРН 2. Знати основи філософії, що сприяють формуванню світогляду й соціалізації особистості в суспільстві.

ПРН 3. Знати й розуміти предметну галузь професійної діяльності.

ПРН 4. Володіти українською мовою на належному рівні й вміти реагувати мовними засобами на соціокультурні запити.

ПРН 5. Оперувати базовими категоріями й поняттями мовознавства, літературознавства, методики навчання української мови і літератури та використовувати їх у процесі проектування й організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти.

ПРН 7. Класифікувати й аналізувати підґрунтя й історичні віхи фундаментальних дисциплін (теоретичні проблеми мовознавства та літературознавства, історії української мови, української літератури) як теоретичного базису дослідницької й прикладної діяльності в галузі мовознавства і літературознавства.

ПРН 8. Знати провідні тенденції розвитку літературного процесу в Україні, визначати специфіку його перебігу в загальносвітовому культурному контексті; з'ясовувати зміст естетичних теорій, напрямів, течій, стилів, жанрів української та зарубіжної літератури; використовувати художню спадщину України для формування духовного світогляду людини та національної культури загалом.

ПРН 10. Розв'язувати проблемні питання літературознавчої науки, що стосуються аналізу / інтерпретації художнього тексту (української та зарубіжної літератури й усної народної творчості), тлумачення літературного процесу, виникнення літературних шкіл і напрямів, взаємодії автора, художнього твору й читача, понять літературної рецепції та герменевтики.

ПРН 11. Упроваджувати сучасні технології навчання, урахуваючи інноваційні підходи, закономірності, методи, прийоми та засоби навчання, інтегруючи нові інформаційно-комунікаційні технології в процес навчання.

ПРН 13. Сформувати комунікативну компетентність із української мови, здатність вдосконалювати та підвищувати її рівень.

ПРН 18. Володіти сучасними методиками викладання фахових навчальних дисциплін. Організувати освітній процес із української мови і літератури з використанням методик дистанційного навчання.

ЗМІСТ ФОЛЬКЛОРНОЇ ПРАКТИКИ

Теоретична та технічна підготовка студентів.
Проведення фольклорної практики складається з виконання основних задач, поставлених перед студентами. Найважливішими серед них є: навчальна, яка передбачає закріплення вміння розпізнавати й оцінювати автентичні форми фольклорної культури; наукова, суть якої полягає в набутті досвіду студентом у царині самостійних спостережень над побутуванням матеріалу; виховна, яка стимулює збільшення інтересу студентів до історії країни та народу, культури, побуту.

Результати практики значною мірою залежать від вибору місця практики, яке має відповідати її навчальним цілям та науковим завданням. Із метою досягнення навчальних цілей необхідно обирати для практики таке місце, де студенти мали б можливість ознайомитися з найбільшою кількістю жанрів традиційного та нового фольклору, різноманітними формами та умовами його побутування. Для науки цікавими є ті місця, де ніколи не проводився запис фольклорних творів, а також місця, де ці записи вже відбувалися не один раз. У першому випадку усуваються «білі плями» на фольклористичній карті, що надзвичайно важливо, у другому – отримуємо цінний матеріал для співставлення його з більш ранніми записами, що дає можливість відтворити об'єктивну історію фольклору, його жанрів та видів. Обрані місця практики одночасно повинні бути мотивовані навчальними цілями й науковими завданнями.

Екскурсії студентів на базу практики (Миколаївський палац дитячої творчості) проводяться з метою ознайомлення про її структуру, взаємодію структурних підрозділів, чинну систему управління. У ході фольклорної практики відбувається актуалізація знань, набутих у процесі вивчення курсу «Історія української та зарубіжної літератури (у т. ч. Фольклор)», розширюється уявлення майбутніх словесників про роль фольклору в житті народу, динаміку розвитку мистецтва слова. Щоденне спілкування з різними категоріями населення допомагає виховному розвитку майбутніх педагогів.

Під час навчально-наукових експедицій інтенсифікується розвиток професійно-педагогічного мислення, творчих здібностей, набувається дослідницький досвід, необхідний для підготовки до інноваційної педагогічної діяльності. Перебування в навчальних експедиціях створює можливості для самоактуалізації та різнобічного вияву індивідуальності.

Збирання матеріалу. У перший день практикант відвідує сільраду конкретного населеного пункту, знайомиться із сучасними чи колишніми учасниками

художньої самодіяльності. Ефективним прийомом є запрошення на заняття гуртка або семінару народних виконавців. Це дає можливість унаочнити методіку ведення бесіди з виконавцями.

Слід також з'ясувати прізвища, імена, по батькові знавців фольклорних творів різних жанрів; розпитати мешканців про односельчан, які вміють і люблять співати, знають багато загадок, приказок і прислів'їв, часто використовують їх у власному мовленні, вважаються майстрами цікавої оповіді. Обов'язковою вимогою до збирача є повага до співрозмовника, особливо людини похилого віку, чуйність, ввічливість. Вирушаючи на зустріч із виконавцем, варто детально поміркувати, яким чином побудувати бесіду, з яких питань почати, як перейти до записування. Перспективний прийом – моделювання різних ситуацій, що можуть виникати впродовж фольклорно-етнографічної практики.

Запис фольклорних творів краще здійснювати в природніх умовах: вдома, на вулиці, під час перепочинку. Виконавець таким чином відчуває себе впевненіше, легше пригадує напівзабуті твори. Під час розмови допоможе присутність слухачів із числа місцевих жителів, родичів виконавця, які сприятимуть заохоченню інформатора до виконання пісні чи прозового твору. Слід також звертати увагу на ігрові моменти, що супроводжують виконання творів. Важливими є етнографічні спостереження, що допомагають детальніше розкрити зміст того чи того жанру усної народної творчості.

Запис повинен передавати всі особливості мови виконавця. Діалектизми, жаргонізми, просторічні слова не можна замінювати на літературні слова. Якщо ж значення слова незрозуміле, варто попросити виконавця витлумачити його й уключити це пояснення до приміток. Наявність архаїзмів свідчить про те, що текст набув сучасної форми кілька століть тому (варто звернутися до виконавця за поясненням змісту цих слів).

Кожен твір доцільно записувати повністю, охоплюючи повтори, вигуки, вставні слова й речення, зауваження

виконавця, забороняється записувати текст із пам'яті. У процесі запису доречно скористатися відповідним технічним пристроєм, хоча це не виключає потреби в записі текстів на папері. Після кожної зустрічі з інформатором слід уважно перечитувати свої записи, переписувати їх. Записуючи фольклорний твір, студенти-філологи повинні зосередити увагу на словесному тексті. Для цього бажано використовувати технічні засоби (диктофон, фотоапарат, відеокамеру тощо).

Опрацювання та упорядкування фольклорного матеріалу. Зібрані під час практики тексти переписуються в загальній зошит – щоденник. Кожен текст незалежно від розміру має свій порядковий номер. Відкриває зошит історико-етнографічний нарис. У ньому характеризується населений пункт, де відбувалася практика. Подається коротка історія села (міста), опис його географічного положення, сучасного розвитку економіки й культури, відомостей про мешканців. Наступна сторінка – матеріал, присвячений інформантам. Дуже важливо, щоб це були постійні мешканці населеного пункту. Розповідь може йти як про них, так і від їхнього імені. Бажано мати фотографії інформантів, що може полегшити сприймання фольклорного твору. Фольклорний матеріал, зібраний під час практики, треба згрупувати за жанрами. Завершують розділ коментарі та примітки до текстів.

Оснoву звіту з практики повинні скласти записані тексти, кожен з яких повинен бути записаним на окремому аркуші паперу форматом А4 (за виключенням малих жанрів фольклору), де посередині вказується жанр твору, його назва, а трохи нижче – власне текст. Нижче вказується прізвище інформанта, час та місце запису.

Заключний етап фольклорно-етнографічної практики має на меті оформлення звітної документації студентами та проведення звітної конференції. Отже, під час фольклорно-етнографічної практики, студенти поглиблюють і розширюють знання з української народнопоетичної творчості, знайомляться з її живим побутуванням, здобувають навички пошукової роботи,

отримують практичний досвід із підготовки фольклорних записів до видання, набувають уявлення про архівне збереження записів, поглиблюють уміння аналізувати автентичні форми народної культури, виявляти естетичне забарвлення фольклорної пам'ятки, визначають психолого-педагогічний ефект фольклорного мовлення. Отриманий досвід допомагає урізноманітнити навчально-виховний процес у період педагогічної практики.

ФОРМИ Й МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Формою контролю проведення фольклорної практики є звіт студента. Рукописний або аудіо/аудіовізуальний запис текстів усної народної творчості, що проводився в ході опитування інформантів – виконавців фольклору. Під час польової практики застосовуються такі методи: інтерв'ювання, анкетування, реконструювання, польовий експеримент, спостереження, збирання документів тощо з використанням сучасних технічних засобів.

Форма контролю – залік. Студент допускається до складання заліку з фольклорно-етнографічної практики в разі виконання програми практики в повному обсязі. Складання заліку охоплює подання на перевірку звітної документації з фольклорно-етнографічної практики та співбесіду з керівником практики. Залік виставляється за умов відповідності звіту таким вимогам: підготовка звіту й естетичне оформлення документації – 20 балів; оригінальність знахідок – 40 балів; записи зразків усної народної творчості на електронних носіях, розробка презентації – 30 балів; аналіз зібраного матеріалу та грамотність оформлення висновків – 10 балів.

Критерії оцінювання

«Відмінно» – усі завдання практики виконано в повному обсязі; звіт містить необхідні структурні елементи, оформлено належним чином, подано у встановлений термін. Відео-, аудіо-, фотоматеріали та інші підтверджуючі ілюстрації представлено в достатній кількості. Надано вичерпну інформацію щодо досліджуваного населеного пункту та інформаторів.

«Добре» – завдання виконано правильно, але недостатньо повно. Звіт подано керівнику в установлений термін, проте текст містить окремі невідповідності: неточно представлено біографії інформаторів чи видатних мешканців, відсутні фотоілюстрації.

«Задовільно» – звіт про проходження практики не повністю відображає роботу студента, в ході виконання завдань допускалися помилки, замало чи неточно зафіксовано інформацію про духовну й матеріальну культуру району.

«Незадовільно» – більшість завдань невиконано. Звітну документацію оформлено з суттєвими помилками. Немає відео-, аудіо-, фотоматеріалів.

ВИМОГИ ДО ЗВІТУ

1. Інформація про населений пункт, де відбулася практика, з використанням інформації, отриманої від інформантів та спеціальної краєзнавчої літератури.

2. Світлини інформантів, відомості про біографію інформантів, час проживання на вказаній території, а також характеристику запропонованого репертуару, ставлення людей до нього, особливості мовлення, прізвисько тощо.

3. Записані тексти. Світлини, копії історичних документів, ноти до окремих мелодій.

Приблизна послідовність запису творів.

1. Календарно-обрядові пісні: величальні (колядки, щедрівки); веснянки; русальні; купальські; петрівчані; жнивварські (зажинкові, власне жнивні, обжинкові).

2. Родинно-обрядові пісні: весільні; голосіння.

3. Замовляння.

4. Ліричні пісні: соціально-побутові (козацькі, чумацькі, рекрутські та солдатські, бурлацько-наймитські, заробітчанські); родинно-побутові пісні (про кохання, про жіночу долю, гумористичні, сатиричні, коліскові).

5. Історичні пісні та думи.

6. Казки: про тварин; чарівні; соціально-побутові.

7. Легенди та перекази.

8. Анекдоти.
9. Балади.
10. Коломийки та частівки.
11. Малі фольклорні жанри: загадки; прислів'я, приказки; скоромовки; забавлянки; лічилки.
12. Народна драма.

У коментарях та примітках наводяться відомості про умови та обставини, в яких виконуються тексти, змальовуються обряди, ритуальні дії, з якими пов'язані твори, пояснюються діалектизми та рідковживані слова. Усе, що говоритиме виконавець про твір, варто навести в цій частині.

3. Звіт підтверджує результати проведеної роботи, де вказано на специфіку зібраного матеріалу, його значення для сучасної науки, а також подано рекомендації до проведення наступних фольклорно-етнографічних практик.

4. Список використаної літератури.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Базова

1. Бойченко В. Словесність Прибужжя крізь століття / Література рідного краю (Письменники Миколаївщини): посібник-хрестоматія. / Уклад. і заг. редакція Н. М. Огренич. Миколаїв: МОШПО, 2003. 212 с.
2. Бойченко В. З історії словесності Південного Прибужжя: навч. посіб. / ВНУ ім. І. Мечникова, Миколаїв. навч.-наук. інститут, кафедра українознавства, Миколаїв. обл. Інститут після диплом. пед. освіти. Миколаїв: ТОВ ВіД, 2005. 96 с.
3. Брицина О. Сучасні аспекти методики збирання народної прози. *Народна творчість та етнографія*. 2003. № 3. С. 24-34.
4. Глушко М. Методика польового етнографічного дослідження. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 286 с.
5. Давидюк В. Фольклорно-красознавчі експедиції з школярами / Позакласна робота з літератури / Уклад. В. Я. Неділько. К.: Рад школа. 1986. С. 135-144.

6. Давидюк В. Вибрані лекції з українського фольклору (в авторському дискурсі). Луцьк: ПДВ Твердиня, 2014. 448 с.
 7. Дмитренко М. Українська фольклористика: історія, теорія, практика. К.: Ред. часопису «Народознавство», 2001. 576 с.
 8. Кирчів Р. Історія української фольклористики. Т. 1. Преромантична і романтична фольклористика. Л.: Інститут народознавства НАН України, 2017. 524 с.
 9. Ковальова О. Українська народна творчість (від традицій до сучасності). Миколаїв: «Ілюн», 2007. 528 с.
 10. Культура і побут населення України: навч. посіб. / за ред. В. Наулко, А. Артюх, В. Горленко та ін. К.: Либідь, 1993. 288 с.
 11. Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість: підруч. К.: Знання–Прес, 2001. 591 с.
 12. Програма, запитальники та методичні поради дослідникам народної культури України / Упоряд. Л. Орел, К. Міщенко. Київ: ІСДО, 1995. 232 с.
 13. Руснак І. Український фольклор: навч. посіб. К.: ВЦ «Академія», 2010. 304 с.
 14. Семенов О., Базиль Л., Дятленко Т. Фахова практика вчителя-словесника: навч. посіб. Луганськ: «Ноулідж», 2011. 490 с.
 15. Сидоренко Ю. Аналіз образів-персонажів міфологічного походження в процесі вивчення літературного твору в школі (9-11 класи). *Українська мова й література в школах України*. 2019. № 6. С. 37-40.
 16. Фольклористика: Програма та методичні рекомендації до проведення фольклорної практики студентів філологічного факультету / Укл. Л. Дунаєвська, Л. Шурко. Київ, 2000. 40 с.
 17. Фольклорна практика: метод. вказівки та програма для студентів перших курсів філологічних факультетів та вчителів / Укл. Т. Борисюк, І. Денисюк, І. Остапик. Луцьк: Вежа-Друк, 1986. 42 с.
- Додаткова**
1. Азьомов В. Духовна архетипна система етнонаціонального у викладанні української літератури в загальноосвітній школі. *Українська мова і література в школі*. 2016. № 4. С. 31-37.

2. Актуальні питання методики фіксації та транскрипції творів народної музики: зб. наук. пр. / ред. і упорядн. Б. Луканюк. Київ, 1989. 101 с.
3. Амерханян С. Інтегрування на уроках літератури. Прислів'я та приказки. Народне уявлення про довкілля та моральні норми українського народу. *Дивослово*. 2012. № 11. С. 5-8.
4. Борисенко В. Весільні звичаї та обряди на Україні. К.: Наук. думка, 1988. 192 с.
5. Денисюк І. Національна специфіка українського фольклору. *Слово і час*. 2003. № 10. С.41-50.
6. Єрмоленко С., Мацько Л. Навчально-виховна концепція вивчення української (державної) мови. *Дивослово*. 1994. № 7. С. 33.
7. Жайворонок В. З чорнозему, любистку, з душі невмирущої. *Урок української*. 2002. № 5-6. С. 34.
8. Жайворонок В. Українська етнолінгвістика: деякі аспекти досліджень. *Мовознавство*. 2001. № 5. С. 48-63.
9. Зібарова Л. «Пісня – душа народу». Захист проекту. *Українська мова та література*. 2018. № 15-16. С. 26-32.
10. Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні: У 2-кн., 4 т. К.: АТ «Обереги», 1994.
11. Коваль В. Із досвіду проведення фольклорних експедицій. *Музичний фольклор в системі навчання та виховання молоді*. Тернопіль, 2000. С. 85-89.
12. Легенди, казки та новели Чорного моря / Упор. О. С. Олійників. Одеса: Маяк, 2002. 126 с.
13. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Гром'яка, Ю. Коваліва та ін. К.: Академія, 1997. 750 с.
14. Методичні принципи і прийоми записування усної словесності для студентів 1-3-х курсів спеціальності «Фольклористика» / Укл. Г. Сокіл. Львів: ЛДУ, 1998. 30 с.
15. Народні пісні Миколаївської області: навч.-метод. поради для студентів муз. спеціалізації. Запис народних пісень, їх розшифровка, підготовка коментарів і написання навч.-метод. порад / Вик. В. Л. Хоменко. Миколаїв: 1999. 103 с.
16. Народні прислів'я та приказки / Упор., передм.

- М. Дмитренко. К.: «Народознавство», 1999. 180 с.
17. Наукові основи методики літератури: навч.-метод. посіб. / За ред. доктора пед. наук, професора, члена-кореспондента АПН України Н. Й. Волошиної. К.: Левіт, 2002. 344 с.
 18. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу: ескіз української міфології. Київ: Ат «Обереги», 1992. 85 с.
 19. Новикова М. Українські замовляння. Київ: Дніпро, 1993. 307 с.
 20. Оліфіренко В. Вивчення літератури рідного краю в школі: посіб. для вчителів і студентів. Донецьк, 1996. 94 с.
 21. Русин М. Фольклор: традиції і сучасність. К.: Либідь, 1991. 103 с.
 22. Семенов О. Український фольклор. Глухів: РВВ ГДПУ, 2004. 255 с.
 23. Сиваченко М. Сторінки історії української літератури і фольклористики. К.: Наукова думка, 1990. 300 с.
 24. Скиба О. Шкільний етнографічно-фольклорний гурток. *Українська література в загальноосвітній школі*. 1999. № 1. С. 51-54.
 25. Супруненко В. Народознавчий запитальник. Мелітополь, 1994. 32 с.
 26. Танцюра Г. Весілля в селі Зятківцях / Упоряд., ред. М. К. Дмитренко, Л. О. Єфремова. К.: «Народознавство», 1998. 404 с.
 27. Українські замовляння / Упор. М. Москаленко. К.: Дніпро, 1993. 309 с.
 28. Українські народні думи та історичні пісні / Упорядн. Таланчук О. К.: Веселка, 1993. 239 с.
 29. Українські народні пісні Миколаївщини. Миколаїв: МОНМЦ та КОР, 1994. 37 с.
 30. Фольклор Півдня України. Пісні, записані в Миколаєві. Миколаїв: МОНМЦ та КОР, 1997. 74 с.
 31. Фольклор Півдня України. Науково-методичний збірник з питань культури. Миколаїв: МОНМЦ та КОР, 1997. Вип. 1. 64 с.
 32. Чехівський О. Ментальність українців і пісня. *Дивослово*. 1996. № 12. С. 20-22.
 33. Шпачинський О. Новорічні колядки та щедрівки в обробці для народного хору: метод. посіб. Миколаїв: МОНМЦ та КОР, 1994. 81 с.

II. ДІАЛЕКТОЛОГІЧНА ПРАКТИКА

Укладачі:

к. філ. н., доц.

Світлана Каленюк

к. філ. н., доц.

Наталія Шеремета

Розвиток літературної мови завжди сковується традицією, графічною системою; натомість народні говори змінюються стихійно й природно. Через неодночасну й своєрідну зміну різних народних говорів у них або зберігаються давні мовні явища, або виявляються нові риси, які не проникли в літературну мову. Дані, здобуті саме з живого народного мовлення, мають велику вагу для наукових узагальнень.

Зараз, у час соціальних та політичних змін, у вік технічного прогресу, територіальні діалекти, що існували упродовж багатьох століть, все більше наближаються до літературної мови, змінюючи своє обличчя. Поступово втрачаються й ті діалектні особливості, що становлять цінність для мовознавства, вивчення історії народу, матеріальної культури та інших наук. Тому діалектолог, подібно до археолога, повинен, знімаючи пізніші мовні нашарування, знаходити більш давні, вміти співвідносити їх із певними етапами історії народу, з часом їх зародження та розвитку.

Отже, систематизація й вивчення діалектної лексики та створення регіональних діалектних словників української мови та на їх базі загальнономовного діалектного словника зумовлені усвідомленням значення ґрунтового вивчення діалектної багатогранності української мови, необхідної для дослідження тенденцій і закономірностей розвитку та функціонування сучасної української народнорозмовної мови, бо народ є не лише її носієм, а й постійним творцем.

Вивчення діалектної лексики не можна обмежити принагідною фіксацією розрізнених лексичних та

семантичних явищ. Як і будь-який інший рівень мовної системи, лексику народних говорів треба досліджувати як складне гетерогенне явище, яке можна пізнати тільки шляхом виявлення та усвідомлення його структурних зв'язків і відношень. Отже, перед збирачами діалектного матеріалу стоїть завдання забезпечити зіставність мовних фактів, і фіксацію семантичної структури та внутрішньої організації лексичних мікросистем говорів у їх просторовій проєкції на сучасному етапі розвитку народної мови.

Діалектологічна практика базується на знаннях, уміннях та навичках, засвоєних під час вивчення дисциплін циклу загальної та професійної підготовки: «Сучасна українська літературна мова в т. ч. Українська діалектологія», «Історія української мови (в т. ч. Старослов'янська мова, Історична граматики української мови, Історія української літературної мови)», «Стилістика української мови».

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ПРАКТИКИ

Мета практики: поглиблення знань з української діалектології, формування навичок роботи в польових умовах – збирати й записувати діалектний матеріал; удосконалення спроможності аналізувати діалектне мовлення, оцінювати взаємовплив літературного мовлення й діалектного задля формування високої культури усного й писемного фахового мовлення.

Завдання практики:

- ознайомити студентів із живим говірковим мовленням;
- навчити їх збирати відповідні діалектні матеріали, систематизувати, класифікувати й лінгвістично інтерпретувати їх.

Під час практики студенти мають змогу наочно пересвідчитися в діалектній здиференційованості української мови, наявності в діалектній мові архаїчних та інноваційних мовних явищ, навчитися виявляти спільне й відмінне у фонетиці, лексиці й граматиці досліджуваної говірки та літературної мови, виявляти специфіку лексики

досліджуваних говірок тощо. Це розширить і поглибить знання студентів із української діалектології. Сформовані під час практики вміння і навички слухати, цілеспрямовано підбирати й науково пояснювати ті чи ті явища діалектного мовлення стануть у нагоді майбутнім учителям української мови. Під час практики студенти розвивають вміння працювати з мовним матеріалом, комунікативні навички спілкування з людьми старшого віку, використовувати набуті знання з української діалектології, навчитися аналізувати діалектні особливості та порівнювати їх із літературною мовою, робити відповідні висновки.

Обов'язки студентів-практикантів.

1. Студент-практикант виконує всі види робіт, передбачені програмою діалектологічної практики відповідно до поставлених вимог.

2. У випадку невиконання вимог, що ставляться до практиканта, студент може бути відсторонений від проходження діалектологічної практики.

3. Студент відвідує консультації керівника діалектологічної практики.

4. Студент в останній день першого тижня діалектологічної практики подає індивідуально підібраний список інформаторів різного віку.

5. Відповідно до програми практики студент зобов'язаний своєчасно, протягом тижня після завершення практики, надати звітну документацію.

Права студентів-практикантів.

1. Студент-практикант має право з усіх питань, що виникають у процесі практики, звертатися до керівника практики, користуватися навчально-методичними посібниками, вносити пропозиції з удосконалення організації діалектологічної практики.

2. Студент має право на подовження терміну проходження діалектологічної практики за наявності поважних причин та відповідних документів, що їх підтверджують. Студент, який не перебував на практиці

через хворобу чи інші поважні причини більше 50% відведеного часу, повинен подати до деканату відповідні документи протягом першого тижня після закінчення терміну практики. На підставі поданих документів та в межах графіку навчально-виховного процесу деканат визначає нові терміни проходження діалектологічної практики відповідно до освітньо-кваліфікаційного рівня. На час проходження практики цим студентам в разі необхідності дозволяється вільне відвідування навчальних занять.

Обов'язки керівника практики.

1. Забезпечує проведення всіх організаційних заходів: настановну конференцію, надання студентам-практикантам необхідних документів (питальник, методичні рекомендації та ін.), підсумкову конференцію.

2. Повідомляє про систему звітності з практики: подання письмового звіту, вигляду оформлення виконаного індивідуального завдання.

3. Контролює забезпечення нормальних умов праці й побуту студентів та проведення з ними обов'язкових інструктажів з охорони праці та техніки безпеки.

4. Перевіряє звітну документацію, а також виставляє оцінку за практику.

5. Подає завідувачу кафедри письмовий звіт про проведення практики із зауваженнями й пропозиціями щодо покращення практики студентів.

ПРОГРАМНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ

I. Інтегральна:

Здатність розв'язувати складні завдання й проблеми професійної, навчально-виховної, методичної, науково-дослідницької діяльності в галузі освіти, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань із теорії та історії української мови й літератури, англійської мови та методики їх викладання, готовність до упровадження освітніх інновацій.

II. Загальні:

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності й досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної галузі, її місця в загальній системі знань про природу й суспільство та розвиток суспільства, техніки та технологій.

ЗК 3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 7. Здатність проявляти повагу до української національної культури; з'ясовувати проблеми сучасної мовної та інформаційної політики.

ЗК 8. Здатність бути відповідальним, ініціативним; працювати в команді, розподіляти функції у виконанні спільної діяльності.

III. Фахові

ФК 4. Здатність вільно володіти нормами сучасної української літературної мови; застосовувати на практиці в різних комунікативних ситуаціях набуті теоретичні знання усного й писемного професійного мовлення з урахуванням змістового наповнення, соціально демографічних особливостей співрозмовника, специфіки ситуації спілкування та контексту; складати різні види загальних і професійних документів.

ФК 5. Здатність засвоїти комплекс лінгвістичних знань про мову як систему, що охоплює фонетику, лексику та фразеологію, граматику, стилістику тексту й культуру мовлення; оперувати лінгвістичними знаннями в професійній та науково-дослідницькій діяльності.

ФК 6. Здатність оволодівати сучасними знаннями про шляхи розвитку й становлення української літературної мови та особливості діалектної мови як її генетичного джерела; розпізнавати наріччя й говори української мови, визначати межі їх поширення на лінгвістичній карті; збирати, систематизувати та аналізувати діалектологічний матеріал, виділяти основні риси рідної говірки.

ФК 7. Здатність аналізувати закономірності розвитку й функціонування мови в її багатоаспектних зв'язках із

людиною, суспільством, історією, культурою з урахуванням методів дослідження та опису мови.

ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

ПРН 4. Володіти українською мовою на належному рівні й уміти реагувати мовними засобами на соціокультурні запити.

ПРН 5. Оперувати базовими категоріями й поняттями мовознавства, літературознавства, методики навчання української мови і літератури; використовувати їх у процесі проектування й організації освітнього процесу в ЗЗСО.

ПРН 6. Визначати, до якого з говорів української мови належить певний текст за фонетичними, лексичними та граматичними особливостями; на слух визначати, носієм якого з говорів української мови є мовець на основі аналізу його мовлення.

ЗМІСТ ПРАКТИКИ

Етапи практики:

Початковий Настановча конференція. Загальне ознайомлення з лабораторією діалектологічних досліджень при кафедрі української мови і літератури Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського, а також Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Основний Робота з фонотекою, текстотекою й картотекою лабораторії.

Програма-питальник на вибір студента.

ПРОГРАМА-ПИТАЛЬНИК № 1 – див. Шеремета Н. П., Коваленко Н. Д. Навчальна практика з діалектології: навч. посіб. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний університет, інформаційно-видавничий відділ, 2003. 84 с.

ПРОГРАМА-ПИТАЛЬНИК № 2 – див. Шеремета Н. П., Коваленко Н. Д. Практикум з проведення діалектологічних досліджень: навч.-метод. посіб.

Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня Рута», 2013. С. 133–151.

ПРОГРАМА-ПИТАЛЬНИК № 3 – див.
Коваленко Н. Д., Щегельський В. В. Фольклорно-діалектологічна практика: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький О. А., 2015. 144 с.

Пропоновані програми-питальники для збирання діалектних матеріалів допоможуть збирачеві зорієнтуватися в різнорідних мовних явищах, отримати конкретні відповіді на поставлені питання, що своєю чергою забезпечить зіставність збираних матеріалів.

Методичні вказівки зосереджують увагу збирачів на семантичній структурі наявних запасів місцевої лексики. І хоч як важко досягати повноти й вичерпності у виконанні цього завдання, проте робиться спроба охопити діалектну лексику різних тематичних груп.

До збирання матеріалів для регіональних та загальнономовних словників та атласів широко залучаються студенти-філологи, які оволоділи курсом української діалектології та набувають досвіду самостійного дослідження народної мови на діалектологічній практиці.

Під час практики студенти спостерігають інтенсивні процеси міжмовної та міждіалектної взаємодії; переконуються, що діалектне мовлення перебуває у постійному русі, змінах, взаємопроникненні, взаємодії різних рівнів усередині системи та між сусідніми системами; простежують наслідки впливу української літературної мови на говори. Дуже важливим, першорядним фактором сучасного діалектного мовлення є сильна взаємодія говіркового мовлення з українським літературним. Перед практикантами постане процес архаїзації і поступового зникнення значного шару лексики у зв'язку з динамікою матеріальної та духовної культури носіїв мови, що диктується сучасним способом життя: ростом освіти населення, культури села, міграції; при цьому спостерігатиметься і зворотний процес значного оновлення й поповнення лексики говорів. Тому студенти-філологи, записувачі народної мови, повинні виявити й

зафіксувати всю повноту значення слова, вживаного у говірці, віддзеркалити ті фонетичні, морфологічні, семантичні варіанти, в яких певне слово функціє в досліджуваному ареалі. Для цього необхідно записувати не окремі слова, а порівняно ширші контексти. Студент повинен створити умови для монологічного мовлення інформаторів, спонукати їх до тлумачення лексем, повертатися до тієї ж лексеми декілька разів у ході бесіди, фіксуючи різноманітні відтінки значень слова.

Заповнення програми розкриває внутрішні зв'язки в межах тематичних мікрогруп лексики, дає вдячний матеріал для типології внутрішньої організації цих мікрогруп. Тому дуже важливо дотримуватися всіх вимог до записування діалектного матеріалу.

1. Дати відповіді на всі пункти програми, а неможливість відповісти на окремі з них (відсутність реалії, поняття) необхідно чітко аргументувати. При цьому необхідно зазначити, яка реалія перебрала на себе функції зниклої, подати схематичний малюнок нової реалії.

2. Діалектний матеріал послідовно записувати фонетичною транскрипцією в польових умовах або робити магнітофонні записи з подальшим їх транскрибуванням.

3. Інформаторами повинні бути люди старшого та середнього покоління, типові представники досліджуваної говірки, які мають мовне чуття й не мають мовленнєвих вад, а також вони повинні бути добре обізнаними з тими галузями матеріальної та духовної культури, що будуть у полі зору записувача.

4. У ході відповідей необхідно нотувати різні відомості про вживання тієї чи тієї назви-відповіді, зокрема, що цю назву знають і вживають переважно представники старшого покоління, що виходить чи майже вийшла з ужитку; відомості про час появи чи зникнення слова або час зміни значення слова тощо.

5. У відповідях наводити всі паралельні лексеми, їх поширення та відмінності семантики. Вказати, чи паралельні назви є повноправними синонімами, чи якась лексема має обмежене функціональне навантаження (лише

у розповідях про минуле, лише у фольклорі чи фразеологізмах).

6. Варто у процесі відповідей, особливо, коли йдеться про якісь специфічні та рідковживані назви, подавати записаний транскрипцією контекст (речення), який би ілюстрував уживання цих слів.

7. Важливого значення набувають схематичні малюнки, фотографії реалій, відповідно прокоментовані записувачем, особливо під час відповідей на питання, що стосуються предметів матеріальної культури, які виходять з ужитку (знаряддя праці, інструменти, пристрої і т. ін.).

8. При назвах-відповідях, які самі по собі однозначно вказують на граматичний рід (типу *путь, тюль, жолудь*) чи на якусь іншу граматичну ознаку, треба подавати відомості й про відповідну граматичну характеристику.

9. Необхідно фіксувати докладні відомості про стилістично марковані назви-відповіді (*згрубіле, зневажливе, лайливе, дитяче, сороміцьке та інше слово*).

10. Записаний матеріал треба перевірити відповідями трьох-чотирьох інформаторів; виявлені при зіставленні відповідей розходження потрібно з'ясувати додатковою перевіркою. Лише після остаточної перевірки розбіжність у відповідях кваліфікується як наявність синонімії або помилка одного з інформаторів.

11. Не варто приводити відповіді інформаторів у відповідність із репрезентантами, наведеними у програмі. Відповіді опитуваних можуть і повинні виходити за межі вказаного реєстру слів; фіксація цих «відхилень» і становить особливу цінність.

До оформлення матеріалів входять:

а) відповіді інформатора на питання програми з коментарями записувача;

б) зв'язний текст зразків мовлення місцевої говірки;

в) паспортизація матеріалу, тобто вказується прізвище, ім'я, по батькові інформаторів, їх рік народження, освіта, національність, місце роботи, тут же аналогічні дані записувача;

г) коротка довідка про досліджуваний населений пункт, яка охоплює історію заселення (коли й ким заснований населений пункт, звідки пішли перші поселенці, давня назва села, давні прізвиська його жителів, етнічний склад та орієнтовна чисельність населення, основні види господарської діяльності);

г) мовне та етнічне оточення села (назви найближчих сусідніх сіл і відстані до них, їх етнічний склад);

д) відстань до найближчого міста, залізничної станції.

Вивчення лексики за пропонованою програмою дасть змогу зробити більш детальний аналіз сучасного стану живого діалектного мовлення, класифікувати територіально, бачити інтерференцію між спорідненими діалектами, оцінити вплив літературного мовлення на діалектне, з'ясувати характер міждіалектних контактів, відмежувати загальномовне, інтердіалектне від вузьколокального.

Пропонована тематика діалектних текстів

1. Легенди про назви й походження населеного пункту, його частин, гір, річок, урочищ.
2. Індивідуальні, родинні (для усіх членів однієї родини) й регіональні (для мешканців усього села або його частини) прізвиська.
3. Українське весілля та його етапи (сватання, заручини, вінкоплетини, вінчання тощо).
4. Народження і хрещення дитини.
5. Похорон та поминання померлих.
6. Різдвяні свята.
7. Великодні свята.
8. Зелені свята.
9. Свято Івана Купала.
10. Про ворожіння.
11. Парубочі забави на свято Андрія.
12. Вечорниці.
13. Храмове свято в селі.
14. Свято обжинок.
15. Толока.
16. Будівництво хати. Освячення хати, входини.

17. Народні умільці.
18. Знахарство, зцілення.
19. Господарство і побут.
20. Меблі та хатний інтер'єр.
21. Одяг: буденний та святковий.
22. Посуд, кухонне начиння.
23. Їжа, напої.
24. Про сільськогосподарські культури та знаряддя обробітку.
25. Про ремесла: як робили домоткане полотно; як вичиняли шкіри і шили кожухи, кептарі; як робили вози, бочки, горщики, різні знаряддя праці, плели кошики й ін.
26. Як колись жили.
27. Спогади про життєві історії.

Підсумковий. Підсумкова конференція передбачає представлення звіту діалектологічної практики.

ФОРМИ Й МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Для забезпечення поточної перевірки проходження практики, з'ясовуємо, чи правильно підібрано інформаторів із різних вікових груп, адже зібрані матеріали повинні відображати динаміку мовних змін у системі говірки.

Кінцеве перевірвання діалектологічної практики передбачає захист звіту.

Підсумки практики підбиваються на заключній конференції (після представлення звітної документації, публічного захисту підсумків практики перед представниками кафедри.

Критерії оцінювання:

- 1) успішність виконання студентом завдань практики;
- 2) успішність виконання студентом доручень керівника практики;
- 3) активність, ініціативність студента у процесі виконання завдань практики;
- 4) систематичність та якість ведення щоденника практики;

- 5) повнота, логічність і стилістична досконалість звіту про проходження практики;
- 6) якість, коректність, теоретична грамотність і практична цінність наданих матеріалів;
- 7) змістовність, логічність, цілісність і лаконізм доповіді та відповідей на запитання на підсумковій конференції. Оцінку процесу проходження практики студентом виставляє керівник практики на основі поданої студентом звітної документації, виступу студента на звітній конференції.

Критерії оцінювання

«Відмінно» – відмінний рівень виконання завдань із, можливими, незначними недоліками.

«Добре» – достатньо високий рівень виконання завдань без суттєвих грубих помилок.

«Задовільно» – посередній рівень виконання завдань зі значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності.

«Незадовільно» з можливістю повторного складання – незадовільний рівень подання завдань, із можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного виконання.

ВИМОГИ ДО ЗВІТУ

У кінці практики студенти повинні написати звіт філологічного змісту, присвячений району та населеним пунктам, у яких збирали діалектні матеріали. Характеристику конкретної говірки доцільно виконати за таким планом:

- 1) назвати, до якого наріччя та говору належить конкретна говірка;
- 2) відобразити географічне розташування села, його віддаленість від районного центру, місце населеного пункту на діалектологічній карті;
- 3) описати історію села, походження його назви, кількість жителів;
- 4) зібрати мікротопоніми села за поданим нижче питальником;

- 5) виявити фонетичні, морфологічні, синтаксичні особливості говірки;
- 6) зібрати лексику говірки за поданим нижче питальником;
- 7) навести дані про інформаторів (прізвище, ім'я, по батькові, рік народження, місце народження, освіта, фах).

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атлас української мови: В 3 т. К.: Наук. думка, 1984. Т. 1; 1988. Т. 2; 2001. Т.3.
2. Брилінський Д. Словник подільського говору. Хмельницький: РВВ, 1991. 92 с.
3. Бурячок А. А. Назви спорідненості і свояцтва в українській мові. К.: Вид-во АН УРСР, 1961. 150 с.
4. Вархол Н., Івченко А. Фразеологічний словник лемківських говірок Східної Словаччини. Братислава: Словацьке педагогічне вид-во. Відділ укр. літ-ри в Пряшеві, 1990. 160 с.
5. Воропай О. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. Мюнхен: Українське видавництво, 1966. Т. 2. Ч. 3-4. 447 с.
6. Галицько-руські народні приповідки / Зібрав, упорядкував і пояснив Іван Франко. Львів, 1901-1910. Т. 1-3.
7. Герман К. Атлас українських говірок Північної Буковини. В 2-х т. Т.І. Фонетика. Фонологія. Чернівці: Видавнича спілка «Час», 1995. 314с.; Т. 2. Словозміна, службові слова. Чернівці: «Прут», 1998. 215 с.
8. Горбач О. Арго українських школярів та студентів. *Наукові Записки Українського Вільного Університету. Філософічний факультет.* Ч. 8. Мюнхен, 1966. С. 3-55.
9. Горбач О. Південно-буковинська гуцульська говірка і діалектний словник с. Бродина, пов. Радівці (Румунія). *Укр. Вільний Ун-т, філософічний факультет. Укр. граматики,* Вип. 12 О. Горбач: Зібрані статті. Вип. VIII, Мюнхен 1997. С. 123-275.
10. Доленко М. Т. Фразеологічний словник Поділля. *Питання фразеології східнослов'янських мов.* К., 1972. С. 141-142.

11. Дорошенко С. І. Словник діалектної лексики Сумщини. *Праці X Республіканської діалектологічної наради*. К.: Вид-во АН УРСР, 1959. С. 24–25.
12. Дзензелівський Й. О. Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської обл. України (лексика). Ужгород: Вид-во Наук. тов. ім. Т. Г. Шевченка у Львові, 1993. Ч. III. 464 с.
13. Дзензелівський Й. О. Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської області (Лексика): В 2 ч. Ужгород: Вид-во Ужгород. держ. ун-ту, 1958–1960. Ч. 1–2.
14. Етимологічний словник української мови: У 7 т. К.: Наукова думка. Т. 1, 1982. Т. 2, 1985. Т. 3, 1989.
15. Євтушок О. М. Атлас будівельної лексики Західного Полісся. Рівне: ДРВП, 1993. 133 с.
16. Корзонюк М. М. Матеріали до словника західноволинських говірок. *Українська діалектна лексика*: зб. наук. праць. К.: Наукова думка, 1987. С. 62–267.
17. Латта В. Атлас українських говорів Східної Словаччини. Братислава: Словацьке педагогічне видавництво, 1991. 555с.
18. Лєснова В. В. Матеріали до словника говірок Східної Слобожанщини: Людина та її риси. Луганськ: «Шлях», 1999. 76 с.
19. Матеріали до словника буковинських говірок: Навчальний посібник за ред. В. А. Прокопенко та ін. Чернівці: Вид-во Чернівецького держ. у-ту, 1971–1979. Вип. 1–6.
20. Назарова Т. В. Лінгвістичний атлас Нижньої Прип'яті. К.: Наук. думка, 1985. 136 с.
21. Никончук М. В. Матеріали до Лексичного атласу української мови: Правобережне Полісся. К.: Наукова думка, 1978. 314 с.
22. Никончук М. В. Сільськогосподарська лексика Правобережного Полісся. К.: Наукова думка, 1985. 312 с.
23. Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок: У 2-х ч. К.: Наукова думка, 1984. Ч. 1–2.
24. Панцьо С. Матеріали до словника лемківських говірок (дієслівна лексика). Ч. 1. Тернопіль, 1997. 56 с.
25. Сабадош І. В. Атлас ботанічної лексики української мови. Ужгород, 1999. 103 с.

26. Свидницький А. П. Відьми, чарівниці й упирі, чи то ж примхи і примхливі оповідання люду українського. Роман. Оповідання. Нариси. К.: Наукова думка, 1985. С. 412–456.
27. Словник українських говірок Бувзько-Інгвльського межиріччя: Близько 20 000 діалектизмів / вкл. Л. Спанатій. А. Супрун. М. Тимченко. В. Токар; за заг. ред. Л. Спанатій. Миколаїв: Іліон, 2018. 876 с.
28. Словарь української мови / За ред. Б. Д. Грінченка. К., 1907–1909. Т. 1–4.
29. Словник української мови: В 11-ти томах. К.: Наукова думка, 1970–1980.
30. Ужченко В. Д. Матеріали до фразеологічного словника східнослобожанських і степових говірок Донбасу. Луганськ, 1993. 112 с.
31. Українські приказки, прислів'я, і таке інше. Уклав М. Номис / Упоряд., приміт. та вступна ст. М. М. Пазяка. К.: Либідь, 1993. 768 с.
32. Фразеологічний словник української мови / Уклад. В. М. Білоноженко та ін. К.: Наукова думка, 1993. Кн. I. 530 с. Кн. II. 984 с.
33. Чабаненко В. А. Словник говірок Нижньої Наддніпрянщини. Запоріжжя: [б. в.], 1992. Т. 1–4.
34. Чабаненко В. А. Фразеологічний словник говірок Нижньої Наддніпрянщини. Запоріжжя: [б. в.], 2001. 201 с.
35. Юрченко О., Івченко А. Словник стійких народних порівнянь. Х.: Основа при ХДУ, 1993. 172 с.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Анісімова Л. Г. Назви верхнього одягу у поліських, волинських та подільських говірках. *Дослідження з української діалектології*. К., 1991. С. 126–138.
2. Аркушин Г. Л. Західнополіська діалектологія: навч. посіб. з регіональної діалектології для студентів спеціальності «Українська мова та література». Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. 257 с.
3. Бабій Ф. Й. Назви головних уборів у говірках ровенського Полісся. *Структура і розвиток українських говорів на сучасному етапі*: Тези. Житомир, 1983. С. 176–178.
4. Баденкова В. Народна фразеологія Миколаївщини (на матеріалі української медичної термінології). *Сучасні*

проблеми мовознавства та літературознавства: Збірник наукових праць. Вип. 4. Українське і слов'янське мовознавство. Міжнародна конференція на честь 80-річчя професора Йосипа Дзендзелівського. Ужгород, 2001. С. 78–81.

5. Баденкова В. До етнічно-лінгвістичної характеристики Бузько-Інгульського ареалу. *Історія Півдня України від найдавніших часів до сучасності: проблеми національного, політичного, соціального, економічного, технічного, правового, релігійного та культурного розвитку: зб. наук. пр.: в 3-х ч. Миколаїв-Одеса. Ч. 1. 1999. С. 144–149.*
6. Баденкова В. Із спостережень над народними назвами хвороб Бузько-Інгульського ареалу. *Ономастика і апелятиви: зб. наук. пр.; [за ред. В. О. Горпинича]. Дніпропетровськ: ДДУ, 2000. Вип. 10. С. 14–19.*
7. Баденкова В. Із спостережень над народною медичною лексикою Миколаївщини. *Східнослов'янські мови в їх історичному розвитку: зб. наук. пр., присвячених пам'яті проф. С. П. Самійленка: у II-х частинах. Запоріжжя, 1996. Ч. 2. С. 66–69.*
8. Баденкова В. Лексика народної медицини Миколаївщини. *Дослідження з мовознавства. Дніпропетровськ: Навчальна книга, 1998. Т. 4. С. 11–18.*
9. Баденкова В. М. Лексика традиційної народної медицини в українських говірках Інгульсько-Бузького межиріччя: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 – українська мова. Запоріжжя, 1999. 20 с.
10. Баденкова В. Мовознавчі нотатки з народної медицини Миколаївщини. *Суспільствознавчі науки та відродження нації: зб. наук. пр.; [відп. ред. М. І. Дубина]. Луцьк, 1997. Кн. III. С. 9–11.*
11. Баденкова В. Назви хліба в українських говірках Бузько-Інгульського ареалу. *Слов'янська писемність у контексті християнської культури: матеріали круглого столу до Дня слов'янської писемності та культури; [за заг. ред. Н. В. Коч]. Миколаїв, МНУ імені В. О. Сухомлиньського, 2013. С. 15–23.*
12. Баденкова В. Співвідношення народно-розмовної та літературної мови в медичній термінології говірок Миколаївщини. *Українська мова – державна мова України: статті та тези Всеукраїнської наукової*

- конференції, 24–25 лютого 1998 р. Дніпропетровськ: ДДУ, 1998. С. 96–99
13. Баценко К. С. Про назви деяких побутових реалій у говорах Хмельниччини. *Праці XII Республіканської діалектологічної наради*. К.: Наукова думка, 1971. С. 298–304.
 14. Бевзенко С. П. Українська діалектологія. К.: Вища школа, 1980. 247 с.
 15. Бережняк В. М. Гончарська лексика східнополіського діалекту: Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01/НАН України, Інститут української мови. К., 1996. 224 с.
 16. Березовська Г. Г. Українська діалектологія: навч. посіб. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2015. 154 с.
 17. Бичко З. М. Діалекти української мови. Етнографія України: навч. посіб. Львів: Світ, 1994. С. 159–168.
 18. Бичко З. М. Діалектна лексика Опілля. Львів: Фенікс, 1997. 136 с.
 19. Бичко З. М. Перспективи взаємостосунків української літературної мови та діалектів. *Лінгвістика: зб. наук. праць*. Луганськ: Альма матер. 2003. Вип. I. С. 89–93.
 20. Бігусяк М. З лексики родильного обряду у гуцульських говірках. *Український діалектологічний збірник: Книга 3. Пам'яті Тетяни Назарової / Упоряд., ред., передм. П. Ю. Гриценка*. К.: Довіра, 1997. С. 293–301.
 21. Бігусяк М. В. Весільна лексика говірок гуцульсько-буковинського порубіжжя. *Українська мова на Буковині: Тези*. Чернівці: Рута, 1994. С. 65–66.
 22. Борисенко В. К. До питання типології весільного хліба. *Структура і розвиток українських говорів на сучасному етапі: Тези*. Житомир, 1983. С. 256–257.
 23. Вакалюк Я. Ю. Лексико-семантична характеристика назв одягу в говірках Прикарпаття. *Проблеми української діалектології на сучасному етапі: Тези*. Житомир, 1990. С. 181–182.
 24. Вакалюк Я. Ю. Назви посуду і кухонного начиння в говірках Прикарпаття. *Структура і розвиток українських говорів на сучасному етапі: Тези*. Житомир, 1983. С. 181.
 25. Ващенко В. С. Лінгвістична географія середньої Наддніпрянщини. Дніпропетровськ, 1968. 158 с.
 26. Ващенко В. С. Полтавські говори. Харків: Вид-во Харків. ун-ту, 1957. 539 с.

27. Галай Ю. П. Лексика українських говорів району Карпат, пов'язана з піччю. *Проблеми дослідження діалектної лексики і фразеології української мови. Тези доповідей*. Ужгород, 1978. С. 13–14.
28. Гладкий П. Говірка села Нехворощі Андрушівського району Бердичівської округи. *Український діалектологічний збірник*. К. (Зб./Укр.АН Іст.-філол. відділ, № 64. Пр. Діалектолог. комісії), 1929. Кн. 2. С. 108–157.
29. Глуховцева К. Динаміка складу назв господарських приміщень у східнослобожанських говірках. *Український діалектологічний збірник*. К.: Довіра, 1997. Кн. 3: Пам'яті Тетяни Назарової. С. 177–194.
30. Гриценко П. Ю. Ареальне варіювання лексики. К.: Наукова думка, 1990. 269 с.
31. Гриценко П. Ю. Лексична система говорів і картографування. *Українська діалектна лексика*. К.: Наукова думка, 1987. С. 10–20.
32. Гриценко П. Ю. Моделювання системи діалектної лексики. К.: Наукова думка, 1984. 226 с.
33. Гриценко П. Ю. Основні риси подільського говору. *Поділля: історико-етнографічне дослідження* / Артюх Л. Ф., Балушок В. Г., Болтарович З. Є. та ін. К.: Доля, 1994. С. 74–84.
34. Гриценко П. Ю. Структурна організація назв свійських тварин (на матеріалі західностепових говірок). *Мовознавство*. 1980. № 2. С. 48–57.
35. Гриценко П. Ю. Тваринницька лексика українських західностепових говірок. Питання організації тематичної групи. *Структура українських говорів*. К.: Наукова думка, 1982. С. 142–170.
36. Данилюк А. Г. Особливості розвитку традиційного житла Волинського Полісся. *Народна творчість та етнографія*. 1977. № 1. С. 50–58.
37. Демський М. Т. Деякі особливості бойківської фразеології. *Структура українських говорів*. К.: Наукова думка, 1982. С. 176–182.
38. Демський М. Т. Системні зв'язки у сфері фраземіки. *Мовознавство*. 1991. № 2. С. 36–43.
39. Дзендзелівський Й. О. Млинарська лексика українських говірок Закарпатської області. *Діалектологічний бюлетень*. Вип. 8. К., 1961. С. 72–93.

40. Дзендзелівський Й. О. Спостереження над системою числівників говірок Закарпатської області. *Наукові записки Ужгород. ун-ту: Діалектологічний збірник*. Львів: Вид-во Львів. держ. ун-ту, 1955. Т. 14. Вип.1. С. 7–80.
41. Доленко М. Т. Із спостережень над діалектною фразеологією Поділля. *Українське мовознавство*. 1975. Вип. 3. С. 102–107.
42. Доленко М. Т. Фразеологічний словник Поділля. *Питання фразеології східнослов'янських мов*. Тези респ. наукової конференції. К.: Наукова думка, 1972. С. 141–142.
43. Дорошенко Л. І. Ареалогія будівельної лексики східноподільського діалекту: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01./НАН України, Інститут української мови. К., 1999. 19 с.
44. Євтушок О. М. Народна будівельна лексика Західного Полісся. Рівне, 1990. 145 с.
45. Жилко Ф. Т. Ареальні системи української мови. *Мовознавство*. 1990. № 4. С. 18–27.
46. Жилко Ф. Т. Говори української мови. К.: Рад. школа, 1958. 170 с.
47. Закревська Я. В. Нариси з діалектного словотвору в ареальному аспекті. К.: Наукова думка, 1976. 163 с.
48. Залеський А. М. Вокалізм південно-західних говорів української мови. К.: Наукова думка, 1973. 155 с.
49. Залеський А. М. Фонологічна система бойківської говірки. *Структура українських говорів*. К.: Наукова думка, 1982. С. 69–84.
50. Захарків О. Т. Діалектна лексика як один із виявів духовної культури народу. *Мова і культура нації*. Тези доповідей. Львів, 1990. С. 94–96.
51. Зеленько А. С. Зіставне структурно-семантичне дослідження надністрянських і східнополіських говорів: На матеріалі деяких груп будівельної лексики. *Лексика української мови у її зв'язках із сусідніми слов'янськими і неслов'янськими мовами*. Тези доповідей. Ужгород, 1982. С. 230–231.
52. Зілинський І. Проба упорядкування українських говорів. *Записки наук. т-ва ім. Шевченка*. Львів, 1914. Т. СХVII–СХVIII. С. 333–375.
53. Івченко А. Фразеологія українських говірок Пряшівщини на загальноукраїнському та

- слов'янському тлі. *Наукові записки*. Пряшів, 1993. № 18. С. 137–144.
54. Івченко А. О. Ареальний опис фразеології українських народних говорів. *Збірник Харківського історико-філологічного товариства. Нова серія*. Т.5. Харків, 1995. С. 155–168.
55. Івченко А. О. Матеріали до фразеологічного словника Харківщини. *Збірник Харківського історико-географічного товариства. Нова серія*. Т.1. Харків, 1993. С. 153–162.
56. Івченко А. О. Українська народна фразеологія: ономазіологія, ареали, етимологія. Харків: Фоліо, 1999. 304 с.
57. Карпова В. Л. Назви тварин та слова на означення пов'язаних з ними понять у мові пам'яток XIV-XV ст. *Питання історії української мови*. К.: Наукова думка, 1970. С. 26–52.
58. Кобилянський Б. В. Діалект і літературна мова. К.: Рад. школа, 1960. 276 с.
59. Кобринська Г., Рябець Л. Українська діалектологія: витоки та перспективи. *Українська мова*. 2018. №4. С. 92–100.
60. Коваленко Н. Д. Фраземіка говірок Західного Поділля: *монографія*. Кам'янець-Подільський: Буйницький О. А., 2011. 176 с.
61. Коваленко Н. Д., Шеремета Н. П. Практикум з проведення діалектологічних досліджень: *навч.-метод. посіб.* Кам'янець-Подільський: Друкарня Рута, 2013. 160 с.
62. Коваленко Н. Д., Щегельський В. В. Фольклорно-діалектологічна практика: *навч.-метод. посіб.* Кам'янець-Подільський: Буйницький О. А., 2015. 140 с.
63. Коваленко Н. Д. Матеріали до словника фразем західноподільських говірок. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: Збірник наукових праць. Випуск 4. Українське і слов'янське мовознавство. Міжнародна конференція на честь 80-річчя професора Йосипа Дзензелівського*. Ужгород, 2001. С. 253–257.
64. Коваленко Н. Д. Структурно-семантичні моделі фразем у західноподільському діалектному мовленні. *Наука і сучасність: зб. наук пр. Національного*

- педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. К.: Логос, 1999. Ч. IV. С. 60–73.
65. Коваленко Н. Д. Фраземи західноподільських говірок на позначення події «перестати жити» (ареальний аналіз). *Українська мова і література: історія, сучасний стан, перспективи розвитку. Науковий щорічник*/ За заг. ред. доц. Стефанії Панцьо. Тернопіль: Збруч, 1999. С. 160–164.
66. Коваленко Н. Д. Фраземи західноподільського діалектного мовлення: системні зв'язки. *Вісник Харківського національного університету № 491. Серія ФІЛОЛОГІЯ. Традиції Харківської філологічної школи. До 100-річчя від дня народження М. Ф. Наконечного*. Харків: ХНУ, 2000. С. 313–316.
67. Коваленко О. О. Назви взуття у говорах Миколаївщини. *Проблеми української діалектології на сучасному етапі: Тези*. Житомир, 1990. С. 100–102.
68. Козачук Г. О. Ареали назв сільськогосподарських знарядь і здійснюваних ними процесів праці: На матеріалі волинсько-поліських говірок. *Проблеми дослідження діалектної лексики і фразеології української мови. Тези доповідей*. Ужгород, 1978. С. 32–33.
69. Козачук Г. О. Назви хатніх меблів у західнополіських говірках. *Проблеми української діалектології на сучасному етапі: Тези*. Житомир, 1990. С. 195–197.
70. Козачук Г. О. Сільськогосподарська лексика говірок Волині: Дис. канд. філол. наук: 10.02.02./ Київ. держ. пед. ін-т. К., 1971. 289 с.
71. Конобродська В. Л. Номінація поліського поховального обряду. *Український діалектологічний збірник: Книга 3. Пам'яті Тетяни Назарової / Упоряд., ред., передм. П. Ю. Гриценка; Редкол.: П. Ю. Гриценка (відп. ред.) та ін. К.: Довіра, 1997. С. 428–458.*
72. Коновратська Н. В. Народні фразеологічні і лексичні показники часу. *Вісник Харківського університету № 491. Серія Філологія. Традиції Харківської філологічної школи. До 100-річчя від дня народження М. Ф. Наконечного*. Х.: ХНУ, 2000. С. 321–324.
73. Кравченко М. В. Евфемізми і табу в південнокарпатських говірках. *Структура і розвиток говорів на сучасному етапі: Тези*. Житомир, 1983. С. 50–56.

74. Куриленко В. М. Лексика тваринництва поліських говорів. Суми: Мрія, 1991. 87 с.
75. Курило О. Матеріали до української діалектології та фольклористики. К.: Вид-во ВУАН, 1928. 135 с.
76. Кучеренко Л. І. Взаємодія літературних та діалектних елементів у процесі комбінованого варіювання. *Проблеми української діалектології на сучасному етапі: Тези доп. і повідомл.* Житомир: ЖПІ, 1990. С. 12.
77. Лавер В. І. Взаємодія української діалектної і літературної фраземіки. *Науково-технічна революція і сучасні процеси розвитку лексики української народно-розмовної мови: Тези доповідей Респ. конф.* (Ужгород, листопад 1989 р.). Ужгород, 1989. С. 81–83.
78. Лавер В. І. Фразеологізми в українських говорах Закарпаття, пов'язані з народними обрядами заручин і весілля. *Культура і побут населення Українських Карпат (Матеріали республіканської наукової конференції)*. Ужгородський державний університет. Ужгород, 1973. С. 248–253.
79. Лавер В. І. До питання про дослідження діалектної фразеології методом лінгвогеографії. *Проблеми дослідження діалектної лексики і фразеології української мови. Тези доп.* Ужгород: Вид-во Ужгородського ун-ту, 1978. С. 95–96.
80. Лавер В. І. Дослідження діалектної фразеології в лінгвогеографічному аспекті. *Дослідження лексики і фразеології говорів українських Карпат*. Ужгород: Вид-во Ужгородського держ. ун-ту, 1982. С. 110–126.
81. Лисиченко Л. А. Лексикологія сучасної української мови: Семантична структура слова. Х.: Вища школа. Вид-во при Харк. ун-ті, 1997. 114 с.
82. Магрицька І. В. Весільна лексика українських східнослов'янських говірок: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Запорізький держ. ун-т. Запоріжжя, 1999. 23с.
83. Манівчук В. В. Лісорубська фразеологія в українській мові. *Питання фразеології східнослов'янських мов. Тези доповідей*. К., 1972. С. 155–157.
84. Мартинова Г. І. Подільсько-середньонадніпрянська діалектна межа (за даними побутової лексики правобережної Черкащини): Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.02. К., 1993. 19 с.

85. Матвіяс І. Г. Засади української діалектології. *Мовознавство*. 2000. № 1. С. 3–9.
86. Матвіяс І. Г. Народна фразеологія в матеріалах Атласу української мови. *Питання фразеології східнослов'янських мов. Тези респ. наукової конференції*. К.: Наукова думка, 1972. С. 147–148.
87. Матвіяс І. Г. Групування говорів української мови. *Структура українських говорів*. К.: Наукова думка, 1982. С. 3–68.
88. Матвіяс І. Г. Проблема формування південно-східного наріччя української мови. *Структура і розвиток українських говорів на сучасному етапі: Тези доп. і повідомл.* Житомир: Вид-во Житомир. пед. ун-ту, 1983. С. 6–8.
89. Матвіяс І. Г. Суміжні говори трьох наріч. *Структурні рівні українських говорів*. К.: Наукова думка, 1985. С. 91–120.
90. Матвіяс І. Г. Українська мова і її говори. К.: Наукова думка, 1990. 163 с.
91. Мельничук О. С. Південноподільська говірка села Писарівки (Кодимський район Одеської області). *Діалектологічний бюлетень*. К., 1951. Вип. 3. С. 45–66.
92. Мигoliniць О. З історії вивчення лексики флори українських говірок Закарпаття. *Український діалектологічний збірник*. Кн. 3. К.: Довіра, 1997. С. 89–95.
93. Мишуренко П. Є. Діалектна лексика наддніпрянських говорів у народних прислів'ях. *Проблеми дослідження діалектної лексики і фразеології української мови. Тези доп.* Ужгород: Вид-во Ужгородського ун-ту, 1978. С. 98–99.
94. Могила О. А. Карпато-поліські лексико-семантичні паралелі: На матеріалі метеорологічної лексики. *Мовознавство*. 1983. № 4. С. 61–65.
95. Могила А. П. Деякі фонетичні особливості (консонантизм) говірок Західної Черкащини. *Наук. зап. Київ. держ. ун-ту: зб. філол. фак.*, №13. К., 1958. Т. 17. Вип. 2. С. 165–182.
96. Мокієнко В. М. Фразеологія в лемківських говірках Східної Словаччини. *Фразеологічний словник лемківських говірок Східної Словаччини*. Братислава: Словацьке педагогічне вид-во. Відділ укр. літ-ри в Пряшеві, 1990. С. 5–14.

97. Муқан Г. М., Непийвода Ф. А. Діалектні риси у фразеологізмах української мови. *Питання фразеології східнослов'янських мов. Тези респ. наукової конференції*. К.: Наукова думка, 1972. С. 149–150.
98. Німчук В. Про походження українських діалектів. *Україна. Наука і культура*. К., 1993. Вип. 26–27. С. 233–250.
99. Олійник М. За лісом, за пралісом крайка лежить: фразеологізми, пов'язані з поняттям «змія» в гуцульських говірках. *Гуцульські говірки. Лінгвістичні та етнолінгвістичні дослідження*. Львів, 2000. С. 192–201.
100. Очеретний А. Д. Діалектизми у прислів'ях і приказках східноподільських говірок. *Питання фразеології східнослов'янських мов*. К.: Наукова думка, 1972. С. 150–151.
101. Очеретний А. Д. Говори Уманського району на Черкащині. *Наук. зап. Київ. пед. ін-ту*. / Київ. пед. ін-т. К., 1957. Т. 24. С. 109–127.
102. Очеретний А. Д. Деякі особливості сільськогосподарської лексики говірок Західної Черкащини. *Звітно-наукова конф. кафедр Київ. пед. ін-ту за 1960 р.: Тез. доп.* / Київ. пед. ін-т. К., 1961. С. 54–56.
103. Очеретний А. Д. Морфологічні і лексичні особливості говірок Уманського району. *Наук. зап. Київ. пед. ін-ту* / Київ. пед. ін-т. К., 1957. Т. 26. Вип. 1. С. 14–27.
104. Очеретний А. Д. Особливості консонантизму уманських говірок. *Середньонаддніпрянські говори: Зб. статей*. К., 1960. С. 65–74.
105. Панькевич І. Українські говори Підкарпатської Русі і суміжних областей. Прага, 1938. 549 с.
106. Панько Т. І. Культурологічний і етнолінгвістичний підхід до вивчення мови. *Мова і культура нації. Тези доповідей*. Львів, 1990. С. 3–4.
107. Пачкова С. П. Господарство східнослов'янських племен на рубежі нашої ери (за матеріалами зарубинецької культури). К.: Наукова думка, 1974. 135 с.
108. Пелих Г. Ф. Характерні фонетичні риси прибузьких говірок Первомайського району, Миколаївської області. *Наук. зап. Одеського пед. ін-ту*. Одеса, 1959. Вип. 23. С. 3–11.

109. Поділля: історико-етнографічне дослідження / Артюх Л. Ф., Балушко В. Г., Болтарович З. Є. та ін. К.: Доля, 1994. 504 с.
110. Прадід Ю. Ф. Из спостережень над українською діалектною фразеологією (на матеріалі бойківських говірок). *Мовознавство*. 1992. № 5. С. 44–47.
111. Прилипка Н. П. Особливості слів, якими кличуть та відганяють свійських тварин. *Структура українських говорів*. К.: Наукова думка, 1982. С. 171–175.
112. Прилипка Н. П. Структура вигуків, якими кличуть та відганяють свійських тварин, у говорах української мови. *Структурні рівні української мови*. К.: Наукова думка, 1985. С. 75–91.
113. Пупенко Л. М. Польська весільна лексика та фразеологія. *Мовознавство*. 1999. № 4–5. С. 21–26.
114. Рак Л. К. До характеристики діалектних особливостей мови села Кодні (між Житомиром і Бердичевом). *Мовознавство*. 1937. Вип. 2. С. 55–83.
115. Рахинський В. Матеріяли до діалектології Вінницької і суміжних округ. *Записки Вінницького педагогічного технікуму*. Вінниця, 1929. Т. 1. С. 75–105.
116. Редін П. О. Типи системних зв'язків фразеологічних одиниць у мові. *Мовознавство*. 1994. № 4–5. С. 50–52.
117. Романюк П. Ф. Лексика весільного обряду Правобережного Полісся. *Дослідження з української діалектології: зб. наук. праць*. К.: Наукова думка, 1991. С. 225–251.
118. Рудницький Є. Діалекти Уманщини (Загальна характеристика). *Уманщина: краєзнавчий збірник*. Умань, 1927. С. 190–205.
119. Сагаровський А. Слобожанські діалектні раритети. *Східнослов'янські мови в їх історичному розвитку. Зб. наук. праць, присвячених пам'яті проф. С. П. Самійленка*. Запоріжжя: Вид-во Запорізького держ. ун-ту, 1996. С. 50–53.
120. Скрипник Л. Г. Власні назви в українській народній фразеології. *Мовознавство*. 1970. № 2. С. 54–65.
121. Скрипник Л. Г. Фольклорні елементи в українській фразеології. *Мовознавство*. 1971. № 2. С. 58–65.
122. Скрипник Л. Г. Фразеологія української мови. К.: Наукова думка, 1973. 280 с.

123. Структура українських говорів / І. Г. Матвіяс, А. М. Залеський, В. В. Німчук та ін. К.: Наукова думка, 1982. 200 с.
124. Ступінська Г. Ф. Фразеологія лемківського говору української мови: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.02. Івано-Франківськ, 2000. 20 с.
125. Тимченко М. П. Про назви деяких страв із картоплі в народній мові Миколаївщини. *Проблеми української діалектології на сучасному етапі: Тези*. Житомир: ЖПІ, 1990. С. 198–199.
126. Тищенко О. Р. Лексико-семантичне поле «позитивні емоції» у слов'янській родинній обрядовості: концептуальний підхід. *Мовознавство*. 2000. № 2–3. С. 57–66.
127. Турчин Є. Д. Загальна назва їжі в говорах української мови. *Лексика української мови в її зв'язках з сусідніми слов'янськими і неслов'янськими мовами: Тези доп.* Ужгород: Вид-во Ужгород. держ. ун-ту, 1982. С. 114–116.
128. Франко З. Т. Лексична синонімія. *Фонетична, морфологічна і лексична система українських говорів: Зб. статей*. К.: Наукова думка, 1983. С. 154–163.
129. Хоменко В. І. Діалектна фразеологія Полтавщини. *Проблеми дослідження діалектної лексики і фразеології української мови. Тези доп.* Ужгород: Вид-во Ужгородського ун-ту, 1978. С. 103–105.
130. Хоменко В. І. Українська фольклорна фразеологія. *Питання фразеології східнослов'янських мов. Тези респ. наукової конференції*. К.: Наукова думка, 1972. С. 145–146.
131. Чепіга І. П. Будівельна лексика староукраїнської мови. *Мовознавство*. 1982. № 2. С. 51–61.
132. Чорноморець Г. М. Назви посуду, кухонного начиння у говорах Миколаївщини. *Проблеми української діалектології на сучасному етапі: Тези*. Житомир, 1990. С. 202–203.
133. Шамота А. М. Назви рослин в українській мові. К.: Наукова думка, 1985. 157 с.
134. Шеремета Н. Вивчення лексики подільських говірок: метод. реком. Кам'янець-Подільський: ІВВ Кам'янець-Подільського держ. ун-ту, 2005. 52 с.
135. Шеремета Н. П. До визначення південноволинсько-подільського діалектного порубіжжя. *Система і*

- структура східнословянських мов: До 200-річчя з дня народження В. І. Даля: зб. наук. праць / Редкол.: В. І. Гончаров (відп. ред.) та ін. К.: Т-во «Знання України», 2001. С. 126–134.*
136. Шеремета Н. П. Південноволинсько-подільське діалектне порубіжжя (за матеріалами тваринницької лексики). Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. К., 2000. 321 с.
 137. Шеремета Н. П. Південноволинсько-подільські ареали. *Науковий вісник: Слов'янська філологія*. Вип. 83. Чернівці: Рута, 2000. С.175–180.
 138. Шеремета Н. П. Системні відношення у тваринницькій лексиці південноволинсько-подільського діалектного порубіжжя. *Наука і сучасність: зб. наук. пр. Ч. IV*. К.: Логос, 1999. С. 286–300.
 139. Шеремета Н. П., Коваленко Н. Д. Навчальна практика з діалектології: навч. посіб. Кам'янець-Подільський: КПДУ, ІВВ, 2003. 84 с.
 140. Шило Г. Ф. Із лексики говірок Верхнього Подністров'я і Порубіжжя / Дрогобицький пед. ін-т. Львів, 1960. 32. с.
 141. Шумей І. Ткацька лексика Наддністрянщини в народних прислів'ях і приказках. *Проблеми української діалектології на сучасному етапі: Тези*. Житомир, 1990. С. 139–140.
 142. Яким М. Б. Іменникові фразеологізми бойківського говору (етнокультурний аспект). *Вісник Харківського університету № 491. Серія Філологія. Традиції Харківської філологічної школи. До 100-річчя від дня народження М. Ф. Наконечного. Х.*: Видавничий відділ ХНУ, 2000. С. 309–313.
 143. Яким М. Б. Народно-розмовні іменникові фразеологізми бойківського говору (у зіставленні з літературною мовою). *Науково-технічна революція і сучасні процеси розвитку лексики української народно-розмовної мови: Тези* (Ужгород, листопад 1989 р.). Ужгород: Вид-во Ужгородського держ. ун-ту, 1989. С. 154–155.
 144. Dejna K. Gwary ukraińskie Tarnopolszczyzny. Wrocław, 1957. 164 s., map.
 145. Dejna K. Podolsko-wołyńskie pogranicze językowe. *RQcznik Podolski*. Tarnopol, 1938. T. I. S. 1–63.

III. НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

Укладачі:

д. пед. н., проф.

Лілія Рускуліс

к. філ. н., доц.

Інна Родіонова

Відповідно до ст. 51 Закону України «Про вищу освіту», практична підготовка осіб, які навчаються у закладах вищої освіти, здійснюється шляхом проходження ними практики в установах та організаціях згідно з укладеними закладами вищої освіти договорами або в його структурних підрозділах, що забезпечують практичну підготовку.

Характерною особливістю навчальної практики з української мови і літератури є те, що під час двотижневого перебування в школі студенти III курсу закріплюють відомості, отримані на лекціях із сучасної української літературної мови, історії мови, методики навчання української мови і літератури, історії української та зарубіжної літератури, педагогіки, психології та інших освітніх компонентів. Відвідуючи уроки вчителів, студенти оволодіють технологією аналізу процесу навчання.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ПРАКТИКИ

Мета практики: сформувати в фахові компетентності на основі здобутих теоретичних знань спостерігати, фіксувати й аналізувати позитивні й негативні сторони уроків з урахуванням вимог, що висуваються до сучасного уроку мови та літератури; перспективна мета – підготувати студентів III курсу до виробничої практики та подальшої творчої діяльності як учителя української мови і літератури.

Завдання практики:

– забезпечити зв'язок теоретичних знань фахових дисциплін із реальним педагогічним процесом, використання їх у розв'язанні конкретних навчальних, розвивальних і виховних завдань;

– розвивати вміння аналізувати уроки української мови та літератури;

– формувати в студентів психологічну готовність до роботи в ЗЗСО;

– поглибити теоретичні знання з фахових дисциплін і на основі індивідуальних знань вивчення передового педагогічного досвіду вчителів формувати вміння проводити науково-дослідницьку роботу;

– розвивати вміння здійснювати виховну роботу з української мови і літератури;

– виховувати інтерес до професії вчителя;

– виробити творчий підхід до педагогічної діяльності.

Педагогічна практика базується на знаннях, уміннях та навичках, засвоєних під час вивчення дисциплін циклу загальної та професійної підготовки: «Сучасна українська літературна мова в т. ч. Українська діалектологія», «Історія української мови (в т. ч. Старослов'янська мова, Історична граматики української мови, Історія української літературної мови)», «Стилістика української мови», Історія української та зарубіжної літератури (в т. ч. Фольклор), «Теоретичні проблеми літературознавства», «Педагогіка (загальна та історія педагогіки)», «Психологія (загальна та вікова)», «Академічна доброчесність», «Методика навчання української мови та літератури».

Права студентів-практикантів.

1. Самостійно з дозволу керівництва закладу освіти добирати місця для проходження педагогічної практики, зокрема, з наступним працевлаштуванням.

2. Отримувати необхідні консультації з організаційних і методичних питань від керівника практики від закладу вищої освіти.

Обов'язки студентів-практикантів.

1. Своєчасно прибути до ЗЗСО (бази практики).
2. Ознайомитися з умовами проведення уроків, обладнанням кабінету навчально-наочними посібниками й приладами ТЗН, спостерігати за використанням ІКТ на уроках української мови і літератури, вивчати специфіку організації навчально-виховного процесу, позакласної роботи в школі зі спеціальності.
3. Вивчати методи і прийоми практичної роботи вчителя-словесника.
4. Спостерігати за проведенням уроків української мови і літератури різних типів, готувати аналітичні матеріали про них.
5. У повному обсязі виконувати всі завдання, передбачені програмою практики.
6. Дотримуватися правил охорони праці, техніки безпеки і виробничої санітарії.
7. Відповідати за виконану роботу. Після проходження практики подати звітну документацію керівнику практики від закладу вищої освіти.
8. Узяти участь у підсумковій конференції та своєчасно скласти залік із практики.

Обов'язки керівника практики.

1. Забезпечити належний рівень викладання фахових дисциплін та науково-теоретичний рівень підготовки практикантів до навчально-виховної роботи з предмета.
2. Організувати та провести настановчу й підсумкову конференції з практики, організувати відвідування навчально-виховних занять практикантів.
3. Забезпечити студентів необхідною літературою зі спеціальності, організувати виставки матеріалів до педагогічної практики.
4. Проводити консультації з актуальних питань сучасної науки, з підготовки та проведення студентами заходів з учнями з предмета спеціальності.
5. Аналізувати хід і підсумки педагогічної практики на засіданнях кафедри та вживати заходи щодо її вдосконалення.

ПРОГРАМНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ

I. Інтегральна:

Здатність розв'язувати складні завдання й проблеми професійної, навчально-виховної, методичної, науково-дослідницької діяльності в галузі освіти, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань із теорії та історії української мови й літератури, англійської мови та методики їх викладання, готовність до упровадження освітніх інновацій.

II. Загальні:

ЗК-1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК-2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство та в розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК-3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК-4. Здатність спілкуватися іноземною (англійською) мовою.

ЗК-5. Здатність до виконання навчально- й науково-дослідницьких завдань; володіння науково-дослідними методами відповідно до фахового спрямування.

ЗК-6. Здатність організовувати здоровий спосіб життя.

ЗК-7. Здатність проявляти повагу до української національної культури; з'ясовувати проблеми сучасної мовної політики та інформаційної політики.

ЗК-8. Здатність бути відповідальним, ініціативним; працювати в команді, розподіляти функції у виконанні спільної діяльності.

ЗК-9. Здатність розробляти й застосовувати інформаційно-комунікаційні технології у професійній та науковій діяльності.

III. Фахові:

ФК 1. Здатність усвідомити й критично осмислити періодизацію історії України, узагальнювати досвід національного державотворення; висвітлювати специфіку розвитку української матеріальної та духовної культури у взаємозв'язку з провідними тенденціями світової.

ФК 2. Здатність оперувати знаннями, що репрезентують зміст філософії як науки; аналізувати основні досягнення філософської думки.

ФК 3. Здатність до засвоєння структури філологічної науки, поділу знань на мовознавчу та літературознавчу складову, усвідомлення специфіки кожної; аналізувати закономірності розвитку й функціонування мови в її багатоаспектних зв'язках із людиною, суспільством, історією, культурою; здатність здійснювати лінгвістичний, літературознавчий та спеціальний філологічний аналіз текстів різних стилів і жанрів.

ФК 4. Здатність вільно володіти нормами сучасної української літературної мови; застосовувати на практиці в різних комунікативних ситуаціях набуті теоретичні знання писемного й усного професійного мовлення з урахуванням змістового наповнення, соціально демографічних особливостей співрозмовника, специфіки ситуації спілкування та контексту; складати різні види загальних і професійних документів.

ФК 5. Знання комплексу лінгвістичних знань про мову як систему, що охоплює фонетику, лексику, морфологію, синтаксис, стилістику тексту і культуру мовлення та постійно розвивається, уміння оперувати лінгвістичними знаннями у професійній та науково-дослідницькій діяльності.

ФК 6. Здатність оволодівати сучасними знаннями про шляхи розвитку й становлення української літературної мови та особливості діалектної мови як її генетичного джерела; розпізнавати наріччя і говори української мови,

визначати межі їх поширення на лінгвістичній карті; збирати, систематизувати та аналізувати діалектологічний матеріал, виділяти основні риси рідної говірки.

ФК 7. Здатність аналізувати закономірності розвитку й функціонування мови в її багатоаспектних зв'язках із людиною, суспільством, історією, культурою з урахуванням методів дослідження та опису мови.

ФК 8. Здатність розуміти місце літературознавства в системі сучасної гуманітарної освіти, знання основ літературознавства для аналізу літературних явищ і процесів в українській та світовій літературах, а також володіння навичками самостійного аналізу своєрідностей художніх епох, напрямів, течій, видів і жанрів літератури, індивідуальних стилів письменників у теоретичному й практичному, синхронічному й діахронічному аспектах, основних видів естетичної комунікації з формулюванням аргументованих висновків.

ФК 9. Здатність здійснювати риторичний аналіз текстів, продукувати різні типи промов із актуальної теми і для різних ситуацій та вести розгорнутий монолог (лекцію), конструктивну бесіду з фаховою й загальнокультурною проблематики, формуючи власний ораторський стиль на засадах гуманістичного риторичного ідеалу.

ФК 10. Здатність орієнтуватися в українському літературному процесі на тлі світового (від давнини до сучасності), уміння використовувати здобутки українського письменства для формування національної свідомості, культурного світогляду учнів та студентів, їхньої моралі, ціннісних орієнтацій у сучасному суспільстві.

ФК 11. Здатність до осягнення студентами проблем періодизації історії української мови, історичної перспективи розвитку звукової та граматичної систем української мови в її зв'язку з іншими слов'янськими та індоєвропейськими мовами, володіння навичками аналізу мовних явищ усіх рівнів у давніх текстах.

ФК 12. Здатність з'ясовувати предмет та основні поняття стилістики сучасної української мови;

характеризувати процес формування, становлення й розвитку функціональних стилів; визначати стилістичні ознаки мовних одиниць у текстах різних стилів.

ФК 13. Здатність здійснювати іншомовну комунікативну діяльність в тому числі в професійній сфері, виходячи із цілей спілкування й конкретної ситуації; уміння вести бесіду, робити повідомлення, представити чіткі та детальні висловлювання з широкого кола питань у професійній галузі.

ФК 14. Здатність до оволодіння знаннями теоретичних основ педагогічного процесу; сучасного освітнього простору; основних дидактичних систем; методів, засобів та форм організації навчання.

ФК 15. Здатність до професійного самовдосконалення, постійного поповнення своїх знань, розвитку своїх розумових здібностей, користування своїми інтелектуальними й творчими можливостями та професійними навичками.

ФК 16. Здатність аналізувати дослідження вітчизняних та західних науковців про природу психічного та особистості як носія цього психічного; формувати уявлення про психологічні закономірності, етапи, умови і критерії успішного протікання процесів засвоєння особистістю знань моральних норм та принципів; готовність до міжособистісної комунікації шляхом участі у бесідах та дискусіях з актуальних проблем навчання та виховання.

ФК 17. Здатність до оволодіння теоретичними знаннями про фізіологічні системи організму людини і законами, що регулюють їхню діяльність; здатність до аналітичного мислення, формування навичок наукового аналізу та узагальнення явищ і фактів, що спостерігаються.

ФК 18. Здатність усвідомлювати теоретико-методологічних засади методики навчання української мови та літератури; застосовувати знання методичних основ мовно-літературної освіти, зокрема здатність до теоретичного й навчального моделювання уроків з метою формування в учнів предметних компетентностей.

ФК 19. Здатність до оволодіння основами професійно-методичних умінь вчителя іноземної мови; планувати й реалізовувати різні форми організації навчально-виховного процесу з іноземної мови в основній школі.

ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

ПРН 1. Знати історію та культуру України, уміти дискутувати про історичне минуле і сучасність в політичному та культурному контексті, критично осмислювати проблеми у сфері історії.

ПРН 2. Знати основи філософії, що сприяють формуванню світогляду й соціалізації особистості в суспільстві.

ПРН 3. Знати й розуміти предметну галузь професійної діяльності.

ПРН 4. Володіти українською мовою на належному рівні й вміти реагувати мовними засобами на соціокультурні запити.

ПРН 5. Оперувати базовими категоріями й поняттями мовознавства, літературознавства, методики навчання української мови і літератури та використовувати їх у процесі проектування й організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти.

ПРН 6. Визначати, до якого з говорів української мови належить певний текст за фонетичними, лексичними та граматичними особливостями; на слух визначати, носієм якого з говорів української мови є мовець, проаналізувавши його мовлення.

ПРН 7. Класифікувати й аналізувати підґрунтя й історичні віхи фундаментальних дисциплін (теоретичні проблеми мовознавства та літературознавства, історії української мови, української літератури) як теоретичного базису дослідницької й прикладної діяльності в галузі мовознавства і літературознавства.

ПРН 8. Знати провідні тенденції розвитку літературного процесу в Україні, визначати специфіку його перебігу в загальносвітовому культурному контексті; з'ясовувати зміст естетичних теорій, напрямів, течій, стилів, жанрів

української та зарубіжної літератури; використовувати художню спадщину України для формування духовного світогляду людини та національної культури загалом.

ПРН 9. Засвоїти знання, що складають зміст риторики як науки, усвідомити й запам'ятати систему понять, оволодіти риторичною термінологією; продукувати тексти різних промов із потрібної теми та для різних ситуацій.

ПРН 10. Розв'язувати проблемні питання літературознавчої науки, що стосуються аналізу / інтерпретації художнього тексту (української та зарубіжної літератури й усної народної творчості), тлумачення літературного процесу, виникнення літературних шкіл і напрямів, взаємодії автора, художнього твору й читача, понять літературної рецепції та герменевтики.

ПРН 11. Упроваджувати сучасні технології навчання, ураховуючи інноваційні підходи, закономірності, методи, прийоми та засоби навчання, інтегруючи нові інформаційно-комунікаційні технології в процес навчання.

ПРН 12. Поглибити, закріпити, систематизувати й узагальнити знання зі стилістики сучасної української мови; зв'язно, логічно, точно, доречно й виразно викладати свої думки, користуючись багатством і різноманітністю мовних засобів відповідно до функціональних стилів сучасної української мови.

ПРН 13. Сформувати комунікативну компетентність із української мови, здатність вдосконалювати та підвищувати її рівень.

ПРН 14. Здійснювати професійну діяльність на основі оновлення та інтеграції знань; розуміти сутність та специфіку процесу навчання і його складових (зміст, методи і форми навчання, контроль та самоконтроль, умови ефективної організації навчального процесу).

ПРН 15. Сформувати уявлення про спеціальність і кваліфікацію філолога, особливості організації освітнього процесу за рівнями вищої освіти у контексті модернізації української вищої школи.

ПРН 16. Демонструвати розуміння професійних завдань у сфері психології, оцінювати непередбачувані проблеми у

професійній діяльності й обдумувати вибір шляхів їх вирішення.

ПРН 17. Пояснювати психологічні та психофізіологічні процеси відповідно до законів соціальних та природничих наук; вживати ефективних заходів зі створення безпечного і здоров'язбережувального освітнього середовища.

ПРН 18. Володіти сучасними методиками викладання фахових навчальних дисциплін. Організувати освітній процес із української мови і літератури з використанням методик дистанційного навчання.

ПРН 19. Володіти англійською мовою (на рівні B2), зокрема мовленнєвою діяльністю в основних її видах (говорінні, аудіюванні, читанні та письмі); використовувати різні форми і види комунікації в освітній діяльності.

ПРН 20. Дотримуватися принципів академічної доброчесності; здійснювати пошук, оцінювання, інтерпретацію та синтез наукової інформації, отриманої з різних джерел; оформлення покликань.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ

Інформатизація та інтеграція сучасного суспільства зумовлюють необхідність підготовки практично зорієнтованих фахівців, що спричинює зміни не лише відповідного змістового наповнення предмета, а й передбачає урізноманітнення навчальних технологій підготовки майбутніх словесників із високим рівнем мовно-літературної ерудиції, сформованими вміннями внутрішньо поєднувати в собі психічний, соціальний, культурний, етичний, естетичний та інші складники. Сформувати в студентів педагогічні уміння та навички означає навчити:

а) визначати:

- тип уроків, їхню організаційну структуру залежно від мети, змісту, вікових особливостей учнів та конкретних умов проведення уроків;

- організаційні форми, методи й засоби проведення уроків відповідно до специфічних підходів, закономірностей, принципів, методів і прийомів навчання, враховуючи вікові, психологічні особливості учнів й конкретні умови навчання;
 - сформовані мовно-літературні компетентності на уроках з української мови/літератури та під час проведення позакласних виховних заходів, а також організаційні форми й методи їх проведення;
- б) добирати, а в разі необхідності виготовляти роздавальний матеріал, наочність до уроків відповідно до їхньої пізнавальної мети;
- в) своєчасно й уміло застосовувати інформаційно-комунікаційні технології у процесі проведення уроків та під час позакласної роботи;
- г) стимулювати інтерес та активність учнів до засвоєння знань, розвивати їхню увагу, мислення, мовлення, увагу, уяву;
- г) здійснювати психолого-педагогічний аналіз уроків та позакласних заходів зі спеціальності, проведених студентами конкретної групи;
- д) самостійно вивчати передовий педагогічний досвід учителів, підбивати висновки, які розкривали б особливості професії вчителя, узагальнювати й використовувати його у власній навчальній роботі в ЗВО (написання рефератів, доповідей, курсових та дипломних робіт).

Педагогічна практика на III курсі є навчальною й має на меті ознайомлення студентів із творчою лабораторією вчителя української мови та літератури, формами роботи позакласної, позашкільної виховної роботи; обов'язками класного керівника, специфікою його роботи з учнями з урахуванням їх індивідуальних, психологічних, вікових особливостей; відвідування класних годин, позакласних заходів, занять гуртка, секції, підготовку до виступу перед учнями шляхом проведення спостереження за освітнім і виховним процесом, аналізом мовно-літературних основ навчання; бесідою з учнями й учителями, анкетування їх

тощо. При цьому формується початковий щабель оволодіння майбутнім фахом, те, що повинен знати майбутній спеціаліст на нижчому етапі, щоб усвідомити на вищому.

Ефективність підготовки студентів-філологів до навчально-виховних впливів на уроках мови й літератури зумовлює оптимальне поєднання стійких способів організації навчального процесу у ЗВО (лекцій, семінарів, практичних, лабораторних й індивідуальних занять, самостійної науково-дослідницької роботи, системи практик) і сучасних їх модифікацій; методів і прийомів, що ґрунтуються на засадах індивідуалізації, диференціації, проблемності та інтерактивності освітнього процесу та відповідних засобів. У цій справі зростає роль наукових лабораторій, проблемних гуртків, а також спецкурсів і спецсемінарів із мовно-літературних, психолого-педагогічних і методичних предметів, спрямованих на вияв їх інтегративного потенціалу.

У процесі підготовки до уроку української мови необхідно враховувати його основні етапи, підходи до змісту, типи уроків та їхню структуру.

Структура уроку – чіткий план, що учитель добре й завчасно продумав, і який характеризують його складові елементи (з яких частин складається); послідовність (порядок розміщення частин), зв'язність (логічно пов'язані частини); сукупність різних варіантів взаємодії між елементами уроку, що виникає в процесі навчання й забезпечує його цілеспрямовану дієвість; чіткий послідовний, продуманий, спроектований і складений учителем план проведення навчального заняття, спрямований на досягнення мети уроку, цільових завдань у процесі навчально-комунікативної суб'єкт-суб'єктної співпраці на уроці; структура уроку повинна відображати не стільки зовнішні прояви діяльності вчителя й учнів, скільки сутність процесів, із якими пов'язана методична творчість учителя й активна навчально-пізнавальна діяльність учнів. Урок повинен відображати логіку засвоєння його змісту та керівництво вчителем цією

роботою, досягнення мети через систему дидактичних завдань.

**Методичні рекомендації до аналізу уроків
з української мови**

Схема аналізу уроку з української мови

Аналіз уроку з української мови,
проведеного студенткою (вчителем) _____

у _____ класі ЗЗСО _____

Дата проведення:

Тема уроку:

Мета уроку:

Схема спостереження уроку:

Хід уроку (зміст)	Позитивне в діяльності вчителя /учнів	Негативне в діяльності вчителя /учнів	Примітки

Під час заповнення таблиці слід звернути увагу на:

1. Організація класу й повідомлення завдань уроку, підготовка класу до уроку.

2. Чи відповідав перебіг уроку структурі? Визначте етапи уроку, скільки часу відведено на кожен із них, тобто, чи витримано пропорції в структуруванні.

3. Відзначте, чи адекватні навчальній і розвивальній меті дібрані методи і прийоми навчання.

4. Чи вдало підібрана система вправ, чи логічною була послідовність їх, чи сприяли вони досягненню мети уроку; чи враховували індивідуальний та диференційований підходи до навчання української мови? Чи дотримано принципу наступності та перспективності?

5. Чи правильно сформульовано домашнє завдання? Чи проведено інструктаж до його виконання?

6. Проаналізуйте мовлення вчителя й учнів. Чи виправляв мовні огріхи учитель?

7. Схарактеризуйте культура запису матеріалу на дошці; дотримання вимог до оформлення презентації.

8. Схарактеризуйте ступінь активності учнів, ставлення до вчителя й один до одного, інтерес до предмета.

Висновок. Дайте оцінку уроку. Внесіть пропозиції до його покращення.

Методичні рекомендації до аналізу уроків з української літератури

Сучасний урок літератури своєю структурою й методикою активно впливає на засвоєння літературного матеріалу, розвиток психологічних процесів і властивостей особистості учнів, тобто на якість їхніх навчальних досягнень. На сучасному етапі, за визначенням М. Поташника, суттєвим недоліком уроку є його *шаблонна структура* (комбінований урок з постійними структурними елементами за схемою: оргмомент, перевірка домашнього завдання, опитування, пояснення нового матеріалу, його закріплення, нове домашнє завдання). Подоланню цього негативного явища сприятиме усвідомлення методичного ланцюжка: мета уроку – тип – структура – розподіл часу на різних етапах уроку.

Типологія уроків літератури – класифікація уроків, яка враховує найістотніші структурні й функційні особливості літератури як мистецтва слова, виокремлює, порівнює й узагальнює дидактичні ознаки уроку загалом. Типологія уроків літератури залежить від ряду факторів: цільової орієнтації літературної освіти в базовій школі, профільного напрямку старшої школи, особливостей та умов сприймання літературного матеріалу, специфіки художнього твору, літературного розвитку школярів тощо. Розрізняють різні класифікації уроків літератури.

Нині є поширеною, хоча й науково не розробленою така класифікація уроків літератури: *традиційні* (зі сталою поетапною структурою) й *нестандартні* (оригінальні ситуативні розробки). Наприклад, урок-творчий звіт, бінарний (поєднання двох близьких тем з двох шкільних предметів), інтегрований (уведення в контекст загальної середньої освіти певної теми з літератури),

літературознавчо-психологічне, філософське, соціологічне, історичне дослідження; концерт; історико-літературна композиція; музично-літературна композиція; рольова гра «Театр», «Суд», «Літературна кав'ярня», «Літературний салон»; урок застосування оригінального типу літературознавчого аналізу – структуральний, міфологічний, біографічний, феміністичний, компаративний тощо; характерні для вищої школи (у спрощеній формі) – семінари (проблемний семінар), колоквиуми, наукові конференції, дискусії з літературознавчих питань (за Г. Токмань).

Водночас у методичній літературі узаконений термін *комбінований урок*. Посилаючись на думки Є. Пасічника, типи й різновиди уроків можуть переплітатися між собою: на одному й тому ж уроці часто розв'язуються різні дидактичні завдання.

На думку вчених, сучасний урок повинен будуватися з урахуванням таких завдань:

- зміст уроку повинен відповідати його меті;
- на кожному етапі уроку повинен діяти свій комплекс змісту, методів і форм, відповідний дидактичній меті цього етапу;
- реалізація єдності класних, групових та індивідуальних форм навчання, спрямована на якнайповніше задоволення навчально-виховних потреб;
- оптимальний темп та якісне мовне оформлення уроку;
- регламентувати кількість і складність домашніх завдань, їхню відповідність педагогічним умовам;
- оптимальність досягнення дидактичної мети.

Структура уроку залежить не лише від типу, а й від дидактичних завдань та засобів їх виконання, логіки пізнання, системи роботи вчителя, рівня літературного розвитку учнів.

Важко знайти класифікацію уроків літератури, яка б урахувала всі його аспекти змісту й форми. За змістом виокремлено уроки *вивчення біографії письменника, аналізу твору, позакласного читання* тощо. Якщо ж

орієнтуються на методи і форми, вказують на уроки: *лекції, розповіді, екскурсії* тощо. Однак певні вузлові елементи, постійні для окремих типів уроків є.

1. *Засвоєння нових знань:*

- а) мотивація навчання;
- б) актуалізація знань;
- в) проблемний виклад матеріалу.

2. *Підсумки уроку.*

3. *Домашнє завдання з інструктажем.*

Або комбінований урок:

1. *Перевірка і засвоєння вивченого:*

- а) актуалізація знань;
- б) мотивація навчання.

2. *Засвоєння нових знань:*

- а) мотивація навчання;
- б) актуалізація знань;
- в) проблемний виклад матеріалу.

3. *Підсумки уроку.*

4. *Домашнє завдання з інструктажем.*

Структура уроку.

1. *Урок засвоєння нових знань* (у центрі – пізнавальна діяльність учнів, спрямована на розкриття об'єктивних зв'язків і відношень явища, що вивчається)

- 1) актуалізація чуттєвого досвіду й опорних знань учнів;
- 2) мотивація навчальної діяльності учнів;
- 3) повідомлення теми, мети й завдань уроку;
- 4) сприймання й первинне усвідомлення учнями нового матеріалу;

5) осмислення об'єктивних зв'язків і відношень в матеріалі, що вивчається, та розкриття внутрішньої суті явищ;

6) узагальнення й систематизація знань;

7) підсумки уроку;

8) повідомлення домашнього завдання.

2. *Урок засвоєння навичок і вмінь.*

1) актуалізація опорних знань й практичного досвіду учнів (попередні вправи);

2) мотивація навчальної діяльності учнів;

3) повідомлення теми, мети й завдань уроку;
4) вивчення нового матеріалу (ввідні вправи);
5) первинне застосування набутих знань (пробні вправи);

6) застосування учнями знань і дій в стандартних умовах з метою засвоєння навичок (тренувальні вправи);

7) творчий перенос знань і навичок у нові або змінені умови з метою формування вмінь (творчі вправи);

8) підсумки уроку;

9) повідомлення домашнього завдання.

3. Урок *застосування* знань, умінь і навичок.

1) актуалізація опорних знань і дій;

2) засвоєння нових знань;

3) формування елементарних навичок на основі застосування їх у стандартних умовах;

4) формування диференційованих узагальнених умінь;

5) творче застосування узагальнених знань, навичок і вмінь в умовах, що постійно змінюються, або в ситуаціях, наближених до життєвих.

4. Урок *узагальнення й систематизації* знань.

1) мотивація навчальної діяльності учнів;

2) повідомлення теми, мети й завдань уроку;

3) узагальнення окремих фактів, подій, явищ;

4) повторення й узагальнення понять та засвоєння відповідної їм системи знань;

5) повторення й систематизація основних теоретичних положень і провідних ідей науки;

6) підсумки уроку;

7) повідомлення домашнього завдання.

5. Урок *контролю й корекції* знань, умінь і навичок.

1) мотивація навчальної діяльності та повідомлення теми, мети, завдань уроку: а) показ необхідності широкого й вільного використання в життєвих ситуаціях набутих в школі знань, навичок і вмінь; б) повідомлення про характер завдань на уроці, послідовності і способах їх виконання, оформлення результатів самостійної роботи;

2) перевірка знання учнями *фактичного матеріалу* й умінь розкривати елементарні *зовнішні зв'язки* в предметах

і явищах: а) усна фронтальна бесіда; б) усне індивідуальне опитування;

3) перевірка знання учнями *основних понять* (законів) і вмінь самостійно пояснювати їх суть, наводити переконливі аргументи до своїх суджень та приклади: а) письмова робота (протягом 8-10 хв.); б) індивідуальне опитування;

4) перевірка глибини осмислення учнями знань і ступеня їх узагальнення: а) письмове опитування; б) самостійне складання узагальнюючих таблиць;

5) *застосування* учнями знань в *стандартних* умовах: а) письмове розв'язання задач; б) виконання самостійних практичних завдань;

б) *застосування* учнями знань у *змінених* (нестандартних) умовах: а) виконання комплексних творчих робіт; б) виконання комплексних практичних робіт;

7) *збирання*, перевірка, аналіз і оцінка виконаних завдань;

8) підсумки уроку й повідомлення домашнього завдання.

6. *Комбінований урок.*

Має дві й більше приблизно однакові цілі. Необхідно чітко встановити, які типи уроків і їхні структурні елементи комбінуються. Причому *одні етапи можуть випадати, інші – об'єднуватися, але сама ідея й закономірності процесу, притаманні уроку того чи того типу, залишається незмінними.*

Схема аналізу уроку української літератури

1. Мотивація навчання, зачин уроку.
2. Виділення головного у виучуваному, зв'язок його з набутими знаннями.
3. Використання здобутих знань у нових навчальних ситуаціях.
4. Поєднання репродуктивної й творчої (проблемно-пошукової) діяльності учнів.

5. Реалізація основних принципів навчання (науковості й доступності, абстрактності й наочності, діалогізму, єдності навчання і виховання та ін.).

6. Наявність міжпредметних зв'язків, висвітлення наскрізних ліній вивчення літератури.

7. Ознаки певної технології навчання та її ефективність. Інновації.

8. Рівень раціоналізації розумової роботи учнів (НОП).

9. Індивідуальний підхід, диференційоване навчання. Групові форми роботи.

10. Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів.

11. Повнота формату домашнього завдання (постановка, пояснення умов виконання, раціональний обсяг тощо).

12. Партнерська взаємодія вчителя й учнів.

13. Виховний фактор учителя.

14. Гігієна уроку. Здоров'язберігаючі технології.

15. Відповідність мети і типу та структури уроку.

16. Оптимальність структури змісту виучуваних знань, відповідність форм і методів його вивчення.

17. Розкриття особистісного (для учнів) сенсу вивчення конкретного літературного матеріалу.

18. Практична спрямованість набутих знань і вмінь, зв'язок їх із життєвим досвідом учнів.

19. Формування предметних компетентностей школярів.

20. Висновки та пропозиції.

Підсумки навчальної практики є предметом розгляду на засіданнях кафедри: керівники практики звітують про результати проходження студентами практики, обговорюються претензії та побажання студентів, висловлюються пропозиції щодо поліпшення організації практики, урізноманітнення засобів її проведення, використання сучасних методик, передового досвіду, співробітництва з базами практики.

ФОРМИ Й МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Контроль діяльності студентів під час практики здійснюється у двох формах: поточний контроль (відвідування студентів на базах практики) і підсумковий контроль (підсумкова конференція та звіт). Керівники практики проводять постійний контроль за відвідуванням студентами бази практики, дотримання ними режиму роботи, а також проходження практики відповідно до встановленого графіку, що фіксується студентами в щоденниках з практики.

Критерії оцінювання

«Відмінно» - студент здатний самостійно, грамотно й на високому науковому та організаційно-методичному рівнях змодельовати структури та конспекти уроків, виховних заходів, чітко та обґрунтовано висувати, ефективно вирішувати навчально-виховні завдання, раціонально використовувати різноманітні методи навчання та методичні прийоми активізації учнів, поєднувати колективні, індивідуальні та групові форми занять для досягнення поставленої освітньо-виховної мети занять і виховного заходу із врахуванням вікових особливостей та індивідуальних відмінностей, особистісно-зорієнтованого підходу до навчання; студент-практикант виявив знання психолого-педагогічної теорії, творчий підхід і самостійність у доборі навчального та дидактичного матеріалу в процесі моделювання й аналізу занять.

«Добре» - студент самостійно, грамотно, на належному науковому та організаційно-методичному рівнях змодельовав структури та конспекти залікових уроків, чітко та обґрунтовано висував, ефективно вирішував навчально-виховні завдання, проте недостатньо ефективно використовував окремі методичні прийоми активізації учнів; виявив знання психолого-педагогічної теорії, творчий підхід і самостійність у доборі навчального та дидактичного матеріалу, але припускався незначних помилок у моделюванні занять.

«Задовільно» - звітна документація студента свідчить про загальне розуміння основних питань програми

практики, проте зазначаються значні недоліки в теоретичних знаннях; недостатньо сформовані основні вміння та навички, необхідні вчителю-словесникові для здійснення навчальної та виховної роботи, слабо аргументовані висновки й узагальнення; відгуки керівників про проходження навчальної практики загалом позитивні за наявності суттєвих зауважень, наявні значні недоліки в оформленні документації про проходження практики.

«Незадовільно» - студент не володіє теоретичними знаннями, допустив ряд помилок у викладі матеріалу, аналізі художнього твору, образів-персонажів; не виконав завдання практики; відгуки керівників про проходження практики негативні; документація про проходження практики не оформлена відповідно до вимог.

ВИМОГИ ДО ЗВІТУ

1. Звіт студента про результати проходження навчальної педагогічної практики, в якому у довільному вигляді описується особисто виконана робота за термін педагогічної практики.

2. Щоденник практики.

3. 4 конспекти розроблених уроків різних типів, підписані вчителем і викладачем-керівником практики з фаху.

4. Загальнопедагогічний аналіз двох відкритих уроків (української мови та літератури), відвіданого в учителя-предметника.

5. Конспект сценарію двох змодельованих виховних заходів мовно-літературної тематики, до яких додається план виховної роботи класу.

6. Наочність, дидактичний матеріал, виготовлені до залікових уроків та позакласного заходу.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. УКРАЇНСЬКА МОВА

Базова

1. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>.
2. Державна програма «Вчитель». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/379-2002-%D0%BF>.
3. Державний стандарт вищої освіти. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/379-2002-%D0%BF>.
4. Дороз В. Д. Методика викладання української мови у вищій школі: навч. пос. К.: Центр учбової літератури, 2008. 176 с.
5. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення викладання, оцінювання / наук. ред. укр. вид. С. Ю. Ніколаєва. К.: Ленвіт, 2003. 273 с.
6. Закон України «Про вищу освіту» URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
7. Закон України «Про освіту» URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.
8. Караман С. О. Методика навчання української мови в гімназіях: навч. посіб. для студ. вищих закладів освіти. К.: Ленвіт, 2000. 272 с.
9. Кучерук О. Методологічні засади особистісно орієнтованої лінгводидактики. *Українська мова і література в школі*. 013. № 6. С. 20-24.
10. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / Кол. авторів за ред. М. І. Пентилюк. К.: Ленвіт, 2004. 400 с.
11. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
12. Рускуліс Л. Бібліографічний гід: методичний каталог із лінгводидактики: метод. посіб. Миколаїв: Іліон, 2020. 147 с.

13. Рускуліс Л. Методика навчання української мови у схемах, таблицях, коментарях: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. 112 с.
14. Рускуліс Л. Методика навчання української мови у схемах, таблицях, рисунках та коментарях: навч. посіб. Миколаїв – Одеса: Видавництво ТОВ Лерадрук, 2022. 202с.
15. Словник-довідник з української лінгводидакти: навч. посіб. / кол. авторів за ред. М. І. Пентилюк. К.: Ленвіт, 2015. 320 с.

Допоміжна

1. Бакум З. П. Теоретико-методичні засади навчання фонетики української мови в гімназії: монографія. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2008. 338 с.
2. Біляєв О., Скуратівський Л., Шелехова Г. Концепція навчання державної мови в школах України. *Дивослово*. 1996. № 1. С. 16-21.
3. Біляєв О.М. Сучасний урок української мови. К.: Рад. шк., 1981. 176 с.
4. Горошкіна О. М. Лінгводидактичні засади навчання української мови в старших класах природничо-математичного профілю: монографія. Луганськ: Альма-матер, 2004. 362 с.
5. Дороз В. Ф. Методика навчання української мови в загальноосвітніх закладах: навч. пос. К.: Центр учбової літератури, 2008. 386 с.
6. Дубравська Д. М. Основи психології: навч. посібник. Львів: Світ, 2001. 280 с.
7. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. вид. С. Ю. Ніколаєва. К.: Ленвіт, 2003. 273 с.
8. Захлюпана Н. М., Кочан І. М. Словник-довідник з методики викладання української мови. Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2002. 250 с.
9. Кучеренко І. Теоретичні і методичні засади сучасного уроку української мови в середній школі: монографія. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2014. 410 с.

10. Кучеренко І. А., Мамчур Л. І. Українська мова: шляхи розвитку професійної мовнокомунікативної компетентності: навч. посіб. для студ. Умань: Софія, 2010. 139 с.
11. Мамчур Л. І. Перспективність і наступність у формуванні комунікативної компетентності учнів основної школи: монографія. Умань: Видавець «Сочінський», 2012. 449 с.
12. Мацько Л. І. Українська мова в освітньому просторі: навчальний посібник для студентів-філологів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр». К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 607 с.
13. Нікітіна А. В. Українська лінгвометодика для магістрантів: навчально-методичний посібник. Старобільськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2015. 375 с.
14. Омельчук С. Навчання морфології української мови на засадах дослідницького підходу: теорія і практика: монографія. К.: Генеза, 2014. 368 с.
15. Остапенко Н. Технологія сучасного уроку української мови: навч. посібник / Н. М. Остапенко, Т. В. Симоненко, В. М. Руденко. КіЦ «Академія», 2001. 248 с.
16. Пентилюк М., Горошкіна О., Нікітіна А. Концептуальні засади комунікативної методики навчання української мови. *Українська мова і література в школі*. 2006. № 1. С. 15–20.
17. Пентилюк М., Горошкіна О., Нікітіна А. Концепція когнітивної методики навчання української мови. *Дивослово*. 2004. № 8. С. 5–9.
18. Семенов О. М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури: монографія. Суми: ВВП «Мрія-1» ТОВ, 2005. 404 с.
19. Симоненко Т. В. Теорія і практика формування професійної мовно-комунікативної компетенції студентів філологічних факультетів: монографія. Черкаси, 2006. 371 с.

2. УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>.
2. Державна програма «Вчитель». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/379-2002-%D0%BF>.
3. Державний стандарт вищої освіти. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/379-2002-%D0%BF>.
4. Закон України «Про вищу освіту» URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
5. Закон України «Про освіту» URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.
6. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
7. Бондаренко Ю. І. Загальна модель шкільного навчання української літератури: монографія. Ніжин: НДУ імені М. В. Гоголя, 2017. 398 с.
8. Градовський А. В. Компаративний аналіз у системі шкільного курсу літератури: методологія та методика: монографія. Черкаси: Брама, 2003. 292 с.
9. Жила С. О. Теорія і практика вивчення української літератури у взаємозв'язках із різними видами мистецтв у старших класах загальноосвітньої школи: монографія. Чернігів: Деснянська правда, 2004. 360 с.
10. Концепція профільного навчання в старшій школі. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1456729-13>.
11. Мхитарян О. Підвищення навчальних досягнень учнів з української літератури: монографія. Миколаїв: Гліон, 2014. 232 с.
12. Наукові основи методики літератури: навч.-метод. посіб. / за ред. Н. Й. Волошиної. Київ: Ленвіт, 2002. 344 с.
13. Нежива Л. Л. Теорія і практика вивчення літературних напрямів українського письменства в школі: монографія. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2016. 356 с.

14. Пасічник Є. А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: навч. посіб. для студ. вищих закладів освіти. Київ: Ленвіт, 2000. 384 с.
15. Ситченко А. Л. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх навчальних закладах: навч. посіб. для студентів-філологів. Київ : Ленвіт, 2011. 291 с.
16. Токмань Г. Л. Методика навчання української літератури в середній школі: підруч. Київ: Академія, 2012. 312 с.
17. Уліщенко В. В. Теорія і практика інтерсуб'єктного навчання української літератури в школі: монографія. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. 398 с.
18. Шуляр В. І. Сучасний урок української літератури: монографія. Миколаїв: Іліон, 2014. 553 с.
19. Яценко Т. О. Тенденції розвитку методики навчання української літератури в загальноосвітніх навчальних закладах (друга половина ХХ – початок ХХІ століття): монографія. Київ: Педагогічна думка, 2016. 360 с.

Допоміжна

1. Башманівська Л. А., Білоус Н. М. Практикум з методики викладання української літератури: навч.-метод. посіб. Київ: Слово. 2013. 144 с.
2. Бондаренко Ю.І. Загальна модель шкільного навчання української літератури: монографія. Ніжин: НДУ імені М. Гоголя, 2017. 398 с.
3. Бондаренко Ю. І. Теорія і практика навчання української літератури на філософсько-історичних засадах у старших класах загальноосвітньої школи: монографія. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2009. 351 с.
4. Клочек Г. Сучасна шкільна мовно-літературна освіта, спроба системного аналізу. *Дивослово*. 2002. № 4. С. 26–32.
5. Ковбасенко Ю. І. Від програм «змісту» до програм «змісту і результату» (Про теоретико-методологічні засади вивчення зарубіжної літератури у 12-річній

- школі). *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 2005. № 7. С. 8–13.
6. Куцевол О. М. Теоретико-методичні основи розвитку креативності майбутніх учителів літератури: монографія. Вінниця: Глобус-Прес, 2006. 348 с.
 7. Марко В. Основи аналізу літературного твору: навч.-метод. посіб. для студ. і вчителів. Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В.Винниченка, 2003. 32 с.
 8. Микитюк В. Практикум з методики викладання української літератури: навч. посіб. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2011. 186 с.
 9. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. / за заг. ред. О. І. Пометун. Київ: Вид-во А.С.К., 2004. 192 с.
 10. Пультер С., Лісовський А. Методика викладання української літератури. Курс лекцій. Тернопіль: Підручники і посібники, 2009. 164 с.
 11. Семенов О. М. Мовно-літературна освіта в Україні: погляд крізь роки: навч. посіб. К.: Фенікс, 2008. 240 с.
 12. Ситченко А. Л. Навчально-технологічна концепція літературного аналізу: монографія. Київ: Ленвіт, 2004. 304 с.
 13. Ситченко А. Л., Огренич Н. М. Аналіз епічного твору в 5-у класі: посіб. для вчителів. К.: Ленвіт, 2007. 96 с.
 14. Ситченко А. Л., Шуляр В. І., Гладишев В. В. Методика викладання літератури: Термінологічний словник / За ред. проф. А. Л. Ситченка. К.: Ін Юре, 2008. 132 с.

IV. ВИРОБНИЧА ПРАКТИКА З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Укладач:
д. пед. н., проф.
Лілія Рускуліс

Виробнича педагогічна практика (IV курс) є невід'ємною частиною освітнього процесу. Ефективність її полягає в тому, що майбутні вчителі української мови мають змогу не тільки перевірити власний рівень володіння теоретичними основами лінгвістичної теорії, а й поглибити його. У них розвивається зацікавлення й мотивація в процесі підготовки, моделювання й проведення уроків, у виголошуванні виступів перед учнями й у позакласній діяльності.

Організація й проведення практики підпорядковані низці принципів: зв'язок із життям і відповідність вимогам сучасної парадигми освіти; системність і безперервність, міждисциплінарний взаємозв'язок; поєднання навчальної та позакласної роботи (виконання обов'язків учителя-предметника й класного керівника); індивідуально зорієнтований та індивідуальний підхід до системи організації й проведення педагогічної практики. Урахування їх дає змогу наблизити практику до реальних умов фахової діяльності в школі, по-новому осмислити обрану професію вчителя, вдосконалити вміння й навички, здобуті під час засвоєння інформаційного обсягу навчальних предметів. Чільне значення має теоретична підготовка студента, щоб він зміг на високому науково-педагогічному рівні планувати й упроваджувати власну педагогічну діяльність; здобув навички самостійного опрацювання передового педагогічного досвіду й на основі цього приймав власні рішення; вільно орієнтувався в науково-методичному професійному інформаційному просторі. Підготовка до практики передбачає ґрунтовну підготовку майбутнього вчителя, який знає психологічні особливості учня, здатний до урізноманітнення освітнього

процесу, вміє дібрати різноманітні підходи, що забезпечують формування системи організаційних і дидактичних засобів, а також специфіку роботи з учнями з різним рівнем підготовки, посиливши культурологічний підхід до навчання, формуючи інтегровані професійні уміння та навички, а отже, підняти на вищий щабель якість педагогічної практики.

Отже, практика є обов'язковим складником підготовки здобувача вищої освіти за I (бакалаврським) рівнем. Вона є підсумком засвоєння теоретичних основ лінгвістичних дисциплін, будучи завершальним етапом у його становленні як потенційного працівника середнього навчального закладу. Організована відповідно до всіх вимог, що висунуто до такої форми роботи, практика допомагає зрозуміти студентові правильність вибору професії, виховує повагу до неї, стимулює до самовдосконалення й самоосвіти; розвиває креативні здібності; знайомить зі специфікою організації діяльності сучасних загальноосвітніх навчальних закладів; формує потребу запроваджувати в освітній процес ІКТ; сприяє розвитку дослідницьких умінь студента.

Педагогічна практика базується на знаннях, уміннях та навичках, засвоєних під час вивчення дисциплін циклу загальної та професійної підготовки: «Сучасна українська літературна мова в т. ч. Українська діалектологія», «Історія української мови (в т. ч. Старослов'янська мова, Історична граматики української мови, Історія української літературної мови)», «Стилістика української мови», «Педагогіка (загальна та історія педагогіки)», «Психологія (загальна та вікова)», «Анатомія та фізіологія», «Академічна доброчесність», «Методика навчання української мови та літератури».

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ПРАКТИКИ

Мета практики:

Розвиток умінь здійснювати діяльність з навчання української мови в закладах загальної середньої освіти на основі сформованих комунікативної компетентності та

знань з основ теорії лінгводидактики, педагогіки і психології, уміння поєднувати теоретичні знання з практичною діяльністю; забезпечення практичного пізнання специфіки професійної діяльності та оволодіння способами організації її.

Завдання практики:

1. Загальнодидактичні

- ознайомлення зі структурою й змістом освітнього процесу, аналіз його результатів;
- засвоєння форм педагогічної взаємодії учителя й учня;
- удосконалення навичок планування, проведення й аналізу різноманітних видів навчальних і позакласних заходів;
- надбання практичного досвіду й отримання навичок індивідуальної роботи з учнями;
- аналізувати й узагальнювати стан навчальної та виховної роботи в школі;
- ознайомлення з досвідом роботи вчителів;
- формування психологічної готовності до роботи в закладах загальної середньої освіти.

2. Специфічні (лінгводидактичні):

- аналізувати зміст і структуру чинної програми з української мови (мовна змістова лінія) і чинних підручників;
- складати плани-конспекти уроків різних типів (визначати тему, мету, завдання, план і перебіг уроку; добирати систему вправ; окреслювати завдання для домашньої роботи);
- обирати й використовувати ефективні методи й прийоми навчання;
- добирати, самостійно розробляти дидактичний супровід до уроків з української мови, в т. ч. інформаційно-комунікаційний;
- розробляти й проводити позакласні заходи з української мови;

- синтезувати знання, отримані в процесі засвоєння дисциплін історико-мовознавчих дисциплін та дисциплін психолого-педагогічного спрямування;
- сприяти поглибленню та синтезуванню мовних, літературознавчих, методичних і психолого-педагогічних знань у процесі використання їх для розв'язання конкретних навчальних завдань;
- аналізувати мовлення учнів, розуміти характер помилок і знаходити шляхи подолання їх;
- формування вмінь працювати в системі змішаного навчання;
- проводити наукові студіювання (експериментальні перевірки) з проблем, поставлених у курсовій роботі; добирати й аналізувати наукову, навчальну, навчально-методичну літературу, осмислювати й використовувати її у практичній діяльності;

Права студентів-практикантів.

1. Звертатися до керівника від бази практики, викладачів кафедри української мови і літератури з усіх питань організації виробничої практики.

2. Брати участь у всіх заходах, що проводяться в ЗЗСО (педагогічні ради, семінари, конференції тощо).

3. Користуватися бібліотеками, веб сайтами, навчально-методичними посібниками ЗЗСО та ЗВО.

Обов'язки студентів-практикантів.

1. Виконувати правила внутрішнього розпорядку ЗЗСО, до якого студента прикріплено.

2. Дотримуватися професійно-педагогічної етики.

3. Відповідально виконувати всі завдання, передбачені програмою практики.

4. Ретельно готуватися до всіх уроків української мови.

5. Пакет звітної документації, передбачений програмою практики, оформити належним чином та здати керівнику практики.

Обов'язки керівника практики:

1. Підготовка наказу про проведення практики, в якому передбачено розподіл студентів за школами й визначення групового керівника практики.

2. Контроль за роботою методистів (групових керівників практики).

3. Організація та проведення настановчої та підсумкової конференцій.

Обов'язки методистів від кафедри:

1. Здійснюють керівництво практикою.

2. Розподіляють студентів (разом із керівництвом ЗЗСО, учителем-предметником) за класами.

3. Консультують щодо складання конспекту уроку української мови, обговорюють проведені уроки.

4. Перевіряють та затверджують плани-конспекти уроків, розроблених студентами.

5. Беруть участь в організації та проведенні настановчої й підсумкової конференцій, готуючи студентів до виступів та репрезентації матеріалів практики.

6. Готує характеристику на студента-практиканта.

ПРОГРАМНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ

I. Інтегральна:

Здатність розв'язувати складні завдання й проблеми професійної, навчально-виховної, методичної, науково-дослідницької діяльності в галузі освіти, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань із теорії та історії української мови й літератури, англійської мови та методики їх викладання, готовність до упровадження освітніх інновацій.

II. Загальні:

ЗК 1. Здатність реалізувати свої права й обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини та громадянина в Україні.

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності й досягнення суспільства на

основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної галузі, її місця в загальній системі знань про природу й суспільство та розвиток суспільства, техніки та технологій.

ЗК 3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 5. Здатність до виконання навчально- й науково-дослідницьких завдань; володіння науково-дослідними методами відповідно до фахового спрямування.

ЗК 6. Здатність організовувати здоровий спосіб життя.

ЗК 7. Здатність проявляти повагу до української національної культури; з'ясовувати проблеми сучасної мовної та інформаційної політики.

ЗК 8. Здатність бути відповідальним, ініціативним; працювати в команді, розподіляти функції у виконанні спільної діяльності.

ЗК 9. Здатність розробляти й застосовувати інформаційно-комунікаційні технології в професійній та науковій діяльності.

III. Фахові:

ФК 1. Здатність усвідомити й критично осмислити періодизацію історії України, узагальнювати досвід національного державотворення; висвітлювати специфіку розвитку української матеріальної та духовної культури в узаємозв'язку з провідними тенденціями світової.

ФК 2. Здатність оперувати знаннями, що репрезентують зміст філософії як науки; аналізувати основні досягнення філософської думки.

ФК 3. Здатність до засвоєння структури філологічної науки, поділу знань на мовознавчу та літературознавчу складову, усвідомлення специфіки кожної; аналізу закономірностей розвитку й функціонування мови в її багатоаспектних зв'язках із людиною, суспільством, історією, культурою; здійснення лінгвістичного, літературознавчого та спеціального філологічного аналізу текстів різних стилів і жанрів.

ФК 4. Здатність вільно володіти нормами сучасної української літературної мови; застосовувати на практиці в

різних комунікативних ситуаціях набуті теоретичні знання усного й писемного професійного мовлення з урахуванням змістового наповнення, соціально демографічних особливостей співрозмовника, специфіки ситуації спілкування та контексту; складати різні види загальних і професійних документів.

ФК 5. Здатність засвоїти комплекс лінгвістичних знань про мову як систему, що охоплює фонетику, лексику та фразеологію, граматику, стилістику тексту й культуру мовлення; оперувати лінгвістичними знаннями в професійній та науково-дослідницькій діяльності.

ФК 6. Здатність оволодівати сучасними знаннями про шляхи розвитку й становлення української літературної мови та особливості діалектної мови як її генетичного джерела; розпізнавати наріччя й говори української мови, визначати межі їх поширення на лінгвістичній карті; збирати, систематизувати та аналізувати діалектологічний матеріал, виділяти основні риси рідної говірки.

ФК 7. Здатність аналізувати закономірності розвитку й функціонування мови в її багатоаспектних зв'язках із людиною, суспільством, історією, культурою з урахуванням методів дослідження та опису мови.

ФК 11. Здатність до осягнення проблем періодизації історії української мови, історичної перспективи розвитку фонетичної та граматичної систем української мови в її зв'язку з іншими слов'янськими та індоєвропейськими мовами; оволодіння навичками аналізу мовних явищ усіх рівнів у давніх текстах.

ФК 12. Здатність з'ясувати предмет та основні поняття стилістики сучасної української літературної мови; характеризувати процес формування, становлення й розвитку функційних стилів; визначати стилістичні ознаки мовних одиниць у текстах різних стилів.

ФК 14. Здатність до оволодіння знаннями теоретичних основ педагогічного процесу; сучасного освітнього простору; основних дидактичних систем; методів, засобів та форм організації навчання.

ФК 15. Здатність до професійного самовдосконалення,

постійного поповнення власних знань, розвитку розумових здібностей, користування інтелектуальними й творчими можливостями та професійними навичками.

ФК 16. Здатність аналізувати дослідження вітчизняних та західних науковців про природу психічного та особистості як носія цього психічного; формувати уявлення про закономірності, етапи, умови й критерії успішного протікання психічних процесів; готовність до міжособистісної комунікації шляхом участі в бесідах та дискусіях з актуальних проблем навчання й виховання.

ФК 17 Здатність до оволодіння теоретичними знаннями про фізіологічні системи організму людини й закони, що регулюють її діяльність.

ФК 18. Здатність усвідомлювати теоретико-методологічні засади методики навчання української мови і літератури; застосовувати знання методичних основ мовно-літературної освіти, зокрема здатність до теоретичного й навчального моделювання уроків з метою формування предметних компетентностей.

ФК 20. Здатність до програмування, організації та поетапного проведення теоретичних досліджень, виконання експериментальної роботи й висвітлення здобутих наукових студіювань у виданнях різної категорії; самостійного провадження науково-дослідницької роботи; репрезентації отриманих результатів на наукових заходах.

ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ:

ПРН 1. Знати історію та культуру України, вміти дискутувати про історичне минуле й сучасність у політичному та культурному контексті, критично осмислювати проблеми у сфері історії.

ПРН 2. Знати основи філософії, що сприяють формуванню світогляду й соціалізації особистості в суспільстві.

ПРН 3. Знати й розуміти предметну галузь професійної діяльності.

ПРН 4. Володіти українською мовою на належному рівні й уміти реагувати мовними засобами на соціокультурні запити.

ПРН 5. Оперувати базовими категоріями й поняттями мовознавства, літературознавства, методики навчання української мови і літератури; використовувати їх у процесі проектування й організації освітнього процесу в ЗЗСО.

ПРН 6. Визначати, до якого з говорів української мови належить певний текст за фонетичними, лексичними та граматичними особливостями; на слух визначати, носієм якого з говорів української мови є мовець на основі аналізу його мовлення.

ПРН 7. Класифікувати й аналізувати підґрунтя та історичні віхи фундаментальних дисциплін як теоретичного базису дослідницької й прикладної діяльності в галузі мовознавства й літературознавства.

ПРН 11. Упроваджувати сучасні технології навчання, враховуючи інноваційні підходи, закономірності, методи, прийоми та засоби навчання, інтегруючи нові інформаційно-комунікаційні технології в процес навчання.

ПРН 12. Поглибити, закріпити, систематизувати й узагальнити знання зі стилістики сучасної української мови; зв'язно, логічно, точно, доречно й виразно викладати свої думки, користуючись багатством і різноманітністю мовних засобів відповідно до функційних стилів сучасної української мови.

ПРН 13. Сформувати комунікативну компетентність з української мови, здатність вдосконалювати та підвищувати її рівень.

ПРН 14. Здійснювати професійну діяльність на основі оновлення та інтеграції знань; розуміти сутність та специфіку процесу навчання і його складових (зміст, методи і форми навчання, контроль та самоконтроль, умови ефективної організації навчального процесу).

ПРН 15. Сформувати уявлення про спеціальність і кваліфікацію філолога, особливості організації освітнього

процесу за рівнями вищої освіти в контексті модернізації української вищої школи.

ПРН 16. Демонструвати розуміння професійних завдань у сфері психології, оцінювати непередбачувані проблеми у професійній діяльності й обдумувати вибір шляхів їх вирішення.

ПРН 17. Пояснювати психологічні та психофізіологічні процеси відповідно до законів соціальних та природничих наук; уживати ефективних заходів зі створення безпечного й здоров'язберезувального освітнього середовища.

ПРН 18. Володіти сучасними методиками викладання мовно-літературних дисциплін. Організовувати освітній процес з української мови і літератури з використанням методик змішаного навчання.

ПРН 20. Дотримуватися принципів академічної доброчесності; здійснювати пошук, оцінювання, інтерпретацію та синтез наукової інформації, отриманої з різних джерел; оформлення покликань та укладання бібліографії.

ЗМІСТ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ

Етапи практики:

Початковий. Підготовка до педагогічної практики становить систему, на формування якої впливають: рівень засвоєння сукупності лінгвістичних знань (вивчення теорії мовознавчих курсів), психологічні чинники (озброєння знаннями з вікової психології), дидактичні та методичні засади й показники вироблення низки практичних умінь і навичок: проаналізувати матеріал до уроку мови, врахувавши необхідні критерії відповідно до його типу; провести урок у шкільній аудиторії, дотримуючись необхідних вимог (засвоєння основ педагогіки й лінгводидактики); дібрати засоби навчання.

Перший етап: проведення настановчої конференції в університеті, на якій студенти вивчають програму та план практики; проведення настановної конференції в школі, де адміністрація школи й учителі знайомляться з програмою

практики, а студенти – зі статутом школи, її внутрішнім розпорядком, навчальним планом, планом роботи на рік, планом методичного об'єднання, розкладом, класами, класними керівниками, учителями, адміністрацією. Протягом першого тижня студенти вивчають документацію, що стосується організації освітнього процесу (плани роботи вчителів української мови, класних керівників, класні журнали, план роботи методичного кабінету тощо); ознайомлюються з матеріально-технічною базою – кабінет української мови і літератури, методичний кабінет; відвідують усі уроки в закріпленому класі. Складання індивідуального плану-графіка.

Основний. На цьому етапі студенти відвідують уроки вчителя-предметника з метою вивчення його досвіду роботи; складають плани-конспекти уроків з української мови, аналізуючи лінгвістичні основи певного мовного явища, проводять пробні й залікові уроки, обговорюють їх із методистом і студентами; відвідують показові уроки інших студентів-практикантів; готують звітну документацію про проходження виробничої практики у школі. Реалізація етапу відбувається з урахуванням компонентів, зображених на рис.:

Кожен із запропонованих компонентів передбачає виконання певних завдань, а саме:

1. *Навчальний компонент:* аналіз уроків, проведених учителем української мови; складання планів-конспектів уроків та їх аналіз із учителем-методистом і керівником від ЗВО; самостійне проведення пробних і залікових уроків; відвідування, аналіз й обговорення уроків, проведених іншими студентами.

2. *Інноваційно-пошуковий компонент:* аналіз наукової, науково-методичної й методичної літератури з метою удосконалення процесу навчання; розроблення власних методик викладання української мови в школі; упровадження ІКТ.

3. *Психолого-педагогічний компонент:* вивчення психологічного портрету класу; виявлення позитивних

сторін і труднощів у питаннях організації класу, ставлення до навчання й поведінка.

4. *Методичний компонент*: участь у роботі педагогічної ради школи, в методоб'єднаннях, відвідування занять на курсах підвищення кваліфікації вчителів.

Рис. Компоненти педагогічної практики

Усі пропонувані компоненти тісно взаємопов'язані й узаємопроникні: навчальний компонент – це аналіз мовознавчого матеріалу, що використовує вчитель (студент-практикант), інноваційно-пошуковий – розуміння власного рівня теоретичного підготовлення з мовознавчих дисциплін, оперування матеріалом з урахуванням психолого-педагогічного компоненту (відповідно до вікових і психологічних особливостей учнів і класу). Методичний компонент – постійне вдосконалення методичної компетентності.

Методичні рекомендації з підготовки уроку з української мови

У процесі підготовки до уроку української мови необхідно враховувати його основні етапи, підходи до змісту, типи уроків та їхню структуру (схема).

Структура уроку – чіткий план, що учитель добре й завчасно продумав, і який характеризують його складові елементи (з яких частин складається); послідовність (порядок розміщення частин), зв'язність (логічно пов'язані частини); сукупність різних варіантів взаємодії між елементами уроку, що виникає в процесі навчання й забезпечує його цілеспрямовану дієвість; чіткий послідовний, продуманий, спроектований і складений учителем план проведення навчального заняття, спрямований на досягнення мети уроку, цільових завдань у процесі навчально-комунікативної суб'єкт-суб'єктної співпраці на уроці; структура уроку повинна відображати не стільки зовнішні прояви діяльності вчителя й учнів, скільки сутність процесів, із якими пов'язана методична творчість учителя й активна навчально-пізнавальна діяльність учнів. Урок повинен відображати логіку засвоєння його змісту та керівництво вчителем цією роботою, досягнення мети через систему дидактичних завдань (Таблиці 1, 2).

***Структурні етапи уроку:** організація класу (забезпечує позитивний психологічний мікроклімат); мотивація навчання (покликана пробудити інтерес до теми); перевірка домашнього завдання (визначає рівень набутої компетентності); актуалізація опорних знань (відтворює необхідні знання для вивчення нової теми); цілевизначення (повідомлення теми й мети уроку); пояснення нового матеріалу (ознайомлення з лінгвістичною теорією); опитування (індивідуальне; фронтальне; укрупнене); пояснення домашнього завдання (з інструктажем). Уроки не можна будувати за однією й тією ж схемою, оскільки одноманітність набридає учням, зникає інтерес до навчання. Вибір структури, як і типу уроку, пов'язаний із його метою, характером навчального матеріалу та ступенем підготовки учнів.*

У практиці шкіл упроваджуються нестандартні уроки – навчальне заняття, що має нетрадиційну (невстановлену), гнучку, нетривіальну будову, своєрідно спроектовані структурні етапи й оригінальний інноваційний

лінгводидактичний інструментарій (методи, прийоми, засоби).

Таблиця 1

**ТИПИ Й СТРУКТУРА
АСПЕКТНИХ УРОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

УРОК ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ	1. Перевірка домашнього завдання 2. Підготовка учнів до сприйняття нового матеріалу (актуалізація опорних знань) 3. Повідомлення теми і мети уроку 4. Пояснення вчителем нового матеріалу 5. Вправи на закріплення нових знань 6. Підсумки уроку 7. Завдання додому та інструктаж до нього
УРОК ФОРМУВАННЯ УМІНЬ І НАВИЧОК	1. Повідомлення мети майбутньої роботи, усвідомлення її учнями 2. Відтворення теоретичних відомостей, застосування яких буде потрібним на уроці 3. Виконання учнями вправ 4. Перевірка якості самостійної роботи учнів 5. Завдання додому (для роботи над подальшим закріпленням знань, формуванням умінь і навичок) 6. Підведення підсумків уроку
УРОК ПОВТОРЕННЯ	1. Ознайомлення учнів із завданням уроку 2. Повторення вузлових питань розділу (зв'язні відповіді учнів) 3. Усні й письмові вправи на матеріалі повторення 4. Підсумки проведеної роботи 5. Виставлення оцінок 6. Завдання додому

<p>УРОК УЗАГАЛЬНЕННЯ І СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ВИВЧЕНОГО</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Перевірка домашнього завдання 2. Повідомлення мети уроку 3. Аналіз матеріалу з метою узагальнення вивченого 4. Робота над висновком 5. Вправи на застосування узагальнювальних визначень і правил 6. Оголошення вчителем оцінок 7. Завдання додому (з інструктажем) 8. Підсумки уроку
<p>УРОК КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Повідомлення перевірки та способів її проведення 2. Усна перевірка знань учнів (фронтально) 3. Самостійне виконання учнями контрольної роботи 4. Відповіді вчителя на запитання учнів 5. Підведення підсумків уроку 6. Завдання додому
<p>УРОК АНАЛІЗУ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вступне слово вчителя 2. Бесіда про характер недоліків і помилок та робота над ними 3. Підведення підсумків роботи 4. Завдання додому

Таблиця 3

**ТИПИ І СТРУКТУРА УРОКІВ РОЗВИТКУ
КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ**

<p align="center">УРОК НАВЧАЛЬНОГО ПЕРЕКАЗУ</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вступна бесіда (вид переказу, мета, завдання) 2. Читання тексту 3. Бесіда за змістом прочитаного 4. Складання плану 5. Мовний аналіз тексту 6. Повторне читання тексту. 7. Підготовка чорнового варіанта переказу 8. Редагування роботи й переписування її начисто 9. Перевірка й аналіз робіт 10. Доопрацювання переказів
<p align="center">УРОК КОНТРОЛЬНОГО ПЕРЕКАЗУ</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вступне слово вчителя (мотивація навчальної діяльності) 2. Читання тексту 3. Пояснення нових слів і запис на дошці їх 4. Самостійне складання учнями плану переказу 5. Робота з чернеткою 6. Редагування й переписування робіт начисто 7. Самостійна перевірка написаного
<p align="center">УРОК АНАЛІЗУ КОНТРОЛЬНОГО ПЕРЕКАЗУ</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вступне слово вчителя 2. Загальна оцінка якості виконання переказу 3. Розгляд окремих робіт 4. Аналіз допущених у переказі недоліків і помилок 5. Виконання вправ на подолання помилок 6. Домашнє завдання.

<p>УРОК НАВЧАЛЬНОГО ТВОРУ</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вступна бесіда (визначення мети уроку, ознайомлення з жанром) 2. Ознайомлення зі зразком (уривок із твору письменника або кращий учнівський твір) 3. Робота над усвідомленням теми та основної думки твору 4. Колективне складання плану письмової роботи 5. Складання усного твору 6. Написання твору на чернетці 7. Удосконалення написаного (саморедагування твору) 8. Перевірка й аналіз творів 9. Доопрацювання робіт і переписування їх начисто
<p>УРОК ПІДГОТОВКИ ДО КОНТРОЛЬНОГО ТВОРУ</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вступна бесіда (мотивація мети і завдань) 2. Повторення стильових і жанрових особливостей твору 3. Читання й аналіз зразка 4. Лексико-стилістична робота 5. Домашнє завдання
<p>УРОК КОНТРОЛЬНОГО ТВОРУ</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вступне слово вчителя (мотивація мети і завдань уроку) 2. Самостійне складання плану твору 3. Написання роботи в чорновому варіанті 4. Редагування й переписування його начисто 5. Самостійна перевірка твору
<p>УРОК АНАЛІЗУ КОНТРОЛЬНОГО ТВОРУ</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вступне слово учителя 2. Загальна характеристика виконання твору 3. Аналіз кращих робіт або їх фрагментів 4. Колективний аналіз допущених недоліків і помилок 5. Виконання вправ на подолання

	помилок 6. Індивідуальна робота учнів над виправленням недоліків у творі 7. Домашнє завдання
--	--

Підготовка до уроку на складання конспекту уроку охоплює такі етапи:

- аналіз навчальної програми,
- урахування знань, умінь і навичок учнів певного класу;
- вивчення матеріалу підручника;
- аналіз науково-методичної літератури, словників та ін.;
- добір дидактичного матеріалу (текстів і прикладів для вправ та з'ясування теоретичного матеріалу);
- підготовка презентацій, добір медіатекстів;
- вибір традиційних та інноваційних методів і прийомів роботи з класом;
- складання плану й конспекту уроку.

Схема аналізу уроку з української мови

Аналіз уроку з української мови,
 проведеного студенткою (вчителем) _____

у _____ класі ЗЗСО _____

Дата проведення:

Тема уроку:

Мета уроку:

Схема спостереження уроку:

Хід уроку (зміст)	Позитивне в діяльності вчителя /учнів	Негативне в діяльності вчителя /учнів	Примітки

Під час заповнення таблиці слід звернути увагу на:

1. Організація класу й повідомлення завдань уроку, підготовка класу до уроку.

2. Чи відповідав перебіг уроку структури? Визначте етапи уроку, скільки часу відведено на кожен із них, тобто, чи витримано пропорції в структуруванні.

3. Відзначте, чи адекватні навчальній і розвивальній меті дібрані методи і прийоми навчання.

4. Чи вдало підібрана система вправ, чи логічною була послідовність їх, чи сприяли вони досягненню мети уроку; чи враховували індивідуальний та диференційований підходи до навчання української мови? Чи дотримано принципу наступності та перспективності?

5. Чи правильно сформульовано домашнє завдання? Чи проведено інструктаж до його виконання?

6. Проаналізуйте мовлення вчителя й учнів. Чи виправляв мовні огріхи учитель?

7. Схарактеризуйте культура запису матеріалу на дошці; дотримання вимог до оформлення презентації.

8. Схарактеризуйте ступінь активності учнів, ставлення до вчителя й один до одного, інтерес до предмета.

Висновок. Дайте оцінку уроку. Внесіть пропозиції до його покращення.

Підсумковий. Підготовка звітної документації та її подання на перевірку викладачеві-керівнику з фаху. Підготовка до підсумкової конференції та заліку. Презентація результатів практики на підсумковій конференції. Залік із практики.

ФОРМИ Й МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Поточний контроль здійснюють викладачі-керівники практики з фаху, які а) перевіряють конспекти уроків, план виховного заходу, наочний супровід уроків й проводять консультації; б) відвідують показові уроки студента-практиканта; в) перевіряють звітну документацію та пропонують оцінку.

Основна форма підсумкового контролю проходження студентами практики – підсумкова конференція, яка проводиться упродовж тижня після закінчення практики. Під час конференції студенти діляться враженнями про

перебіг практики, наголошуючи на позитивні й негативні її сторони, репрезентують напрацьований дидактичний матеріал, фото звіти та інші матеріали. Керівники практики підбивають її підсумки й оголошують попередні оцінки.

Формою підсумкового контролю є залік, на який студент повинен представити увесь перелік документів, передбачених програмою практики. Комісія приймає залік у терміни, що визначені наказом про практику. Диференційована оцінка за виробничу практику вноситься в заліково-екзаменаційну відомість, індивідуальний навчальний план студента. У разі отримання незадовільної оцінки під час складання заліку студент має можливість повторного складання за умови доопрацювання звіту й індивідуального завдання. Складання заліку, а також перескладання академічної заборгованості проводиться в установленний термін.

Критерії оцінювання.

«Відмінно» – студент продемонстрував високий рівень володіння теоретичним мовним матеріалом; визначав тип уроку й під час його проведення чітко дотримувався структури; раціонально добирав та використовував традиційні та інноваційні методи і прийоми навчання з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнем; самостійно добирав дидактичний матеріал та інноваційні засоби навчання; документацію підготовлено належним чином та здано у визначений термін; у щоденнику зафіксовано зміст роботи протягом усього періоду проходження практики, є характеристика, підписи керівника, що завірені печаткою; взяв активну участь у підсумковій конференції; характеристика-відгук позитивна, оцінка керівника за практику від бази – «відмінно».

«Добре» – студент продемонстрував достатній рівень володіння теоретичним мовним матеріалом; визначав тип уроку, але під час його проведення не завжди чітко дотримувався структури, заняття шаблонні, не продемонстровано творчого підходу; добирав та використовував традиційні та інноваційні методи і

прийоми навчання; самостійно добирав дидактичний матеріал та інноваційні засоби навчання; документацію підготовлено належним чином та здано у визначений термін; у щоденнику зафіксовано зміст роботи протягом усього періоду проходження практики, є характеристика, підписи керівника, завірений печаткою; взяв активну участь у підсумковій конференції; характеристика-відгук позитивна, оцінка керівника за практику від бази – «добре».

«Задовільно» – студент продемонстрував достатній рівень володіння теоретичним мовним матеріалом; роботу з підготовки уроків проведено на задовільному рівні; студент самостійно розробляв конспекти уроків, однак допускав методичні помилки під час викладання навчального матеріалу; недостатньо ефективно застосовував методи та прийоми навчання; підготовлена документація потребує доопрацювання; підготовлено належним чином та здано у визначений термін; взяв пасивну участь у підсумковій конференції; в характеристиці-відгуку оцінка керівника за практику від бази – «задовільно».

«Незадовільно» – студент продемонстрував задовільний рівень володіння теоретичним мовним матеріалом; не дотримувався структури уроків під час їх проведення; допускав помилки методичного та мовного матеріалу. Документацію оформлено та здано з запізненням (у тижня після завершення практики).

ВИМОГИ ДО ЗВІТУ

Звіт охоплює такі види документів:

1. Щоденник практики з характеристикою й оцінкою роботи студента.
2. Звіт із практики.
3. Плани-конспекти залікових уроків (не менше п'яти), підписані вчителем і викладачем-керівником практики з фаху.
4. Аналіз двох із відвіданих уроків зі спеціальності, проведених учителем.

5. Аналіз двох із відвіданих уроків зі спеціальності, проведених студентом.
6. Наочність, дидактичний матеріал.
7. Сценарій позакласного заходу з української мови.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). URL:<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>.
2. Дороз В. Д. Методика викладання української мови у вищій школі: навч. пос. К.: Центр учбової літератури, 2008. 176 с.
3. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення викладання, оцінювання / наук. ред. укр. вид. С. Ю. Ніколаєва. К.: Ленвіт, 2003. 273 с.
4. Закон України «Про вищу освіту» URL:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
5. Закон України «Про освіту» URL:<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.
6. Караман С. О. Методика навчання української мови в гімназіях: навч. посіб. для студ. вищих закладів освіти. К.: Ленвіт, 2000. 272 с.
7. Кучерук О. Методологічні засади особистісно орієнтованої лінгводидактики. *Українська мова і література в школі*. 013. № 6. С. 20-24.
8. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / Кол. авторів за ред. М. І. Пентильок. К.: Ленвіт, 2004. 400 с.
9. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
10. Рускуліс Л. Бібліографічний гід: методичний каталог із лінгводидактики: метод. посіб. Миколаїв: Іліон, 2020. 147 с.
11. Рускуліс Л. Методика навчання української мови у схемах, таблицях, коментарях: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: В. Д. «Ін Юре», 2008. 112 с.

12. Рускуліс Л. Методика навчання української мови у схемах, таблицях, рисунках та коментарях: навч. посіб. Миколаїв – Одеса: Видавництво ТОВ Лерадрук, 2022. 202с.
13. Словник-довідник з української лінгводидакти: навч. посіб. / кол. авторів за ред. М. І. Пентилюк. К.: Ленвіт, 2015. 320 с.

Допоміжна

1. Бакум З. П. Теоретико-методичні засади навчання фонетики української мови в гімназії: монографія. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2008. 338 с.
2. Біляєв О., Скурагівський Л., Шелехова Г. Концепція навчання державної мови в школах України. *Дивослово*. 1996. № 1. С. 16-21.
3. Біляєв О.М. Сучасний урок української мови. К.: Рад. школа, 1981. 176 с.
4. Горошкіна О. М. Лінгводидактичні засади навчання української мови в старших класах природничо-математичного профілю: монографія. Луганськ: Альма-матер, 2004. 362 с.
5. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>.
6. Дороз В. Ф. Методика навчання української мови в загальноосвітніх закладах: навч. пос. К.: Центр учбової літератури, 2008. 386 с.
7. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. вид. С. Ю. Ніколаєва. К.: Ленвіт, 2003. 273 с.
8. Захлюпана Н. М., Кочан І. М. Словник-довідник з методики викладання української мови. Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2002. 250 с.
9. Кучеренко І. Теоретичні і методичні засади сучасного уроку української мови в середній школі: монографія. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2014. 410 с.
10. Кучеренко І. А., Мамчур Л. І. Українська мова: шляхи розвитку професійної мовнокомунікативної компетентності: навч. посіб. для студ. Умань: Софія,

2010. 139 с.
11. Мамчур Л. І. Перспективність і наступність у формуванні комунікативної компетентності учнів основної школи: монографія. Умань: Видавець «Сочінський», 2012. 449 с.
 12. Мацько Л. І. Українська мова в освітньому просторі: навчальний посібник для студентів-філологів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр». К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 607 с.
 13. Нікітіна А. В. Українська лінгвометодика для магістрантів: навч.-метод. посіб. Старобільськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2015. 375 с.
 14. Омельчук С. Навчання морфології української мови на засадах дослідницького підходу: теорія і практика: монографія. К.: Генеза, 2014. 368 с.
 15. Остапенко Н. Технологія сучасного уроку української мови: навч. посіб. / Н. М. Остапенко, Т. В. Симоненко, В. М. Руденко. КЦ «Академія», 2001. 248 с.
 16. Пентиліук М., Горошкіна О., Нікітіна А. Концептуальні засади комунікативної методики навчання української мови. *Українська мова і література в школі*. 2006. № 1. С. 15–20.
 17. Пентиліук М., Горошкіна О., Нікітіна А. Концепція когнітивної методики навчання української мови. *Дивослово*. 2004. № 8. С. 5–9.
 18. Семенов О. М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури: монографія. Суми: ВВП «Мрія-1» ТОВ, 2005. 404 с.
 19. Симоненко Т. В. Теорія і практика формування професійної мовно-комунікативної компетенції студентів філологічних факультетів: монографія. Черкаси, 2006. 371 с.

V. ВИРОБНИЧА ПРАКТИКА З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Укладач:
к. філ. н., доц.
Інна Родіонова

Відповідно до Законів «Про освіту», «Про вищу освіту», Положення про проведення практики студентів закладів вищої освіти України практична підготовка бакалаврів, тобто виробнича педагогічна практика з української літератури, є необхідною складовою частиною підготовки студентів до самостійного й ефективного виконання фахових функцій учителя української мови і літератури в сучасному закладі загальної середньої освіти й повинна забезпечити набуття студентами фахових навичок та вмінь. Навчальним планом підготовки бакалаврів передбачено проходження виробничої практики з української літератури на базі закладів загальної середньої освіти м. Миколаєва та області, з якими укладено відповідні договори. Методисти практики призначаються з числа викладачів університету та вчителів базових шкіл.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ПРАКТИКИ

Мета практики: адаптувати студентів до самостійного й компетентного виконання фахових функцій учителя української літератури та класного керівника в сучасному ЗЗСО, оволодіння сучасними методами й формами організації навчально-виховного процесу в ЗЗСО, формування в них на основі набутих у закладі вищої освіти знань з основних фахових дисциплін, практичних умінь і навичок для прийняття самостійних рішень у реальних для професійної діяльності умовах.

Завдання практики:

– ознайомити практикантів із функційними обов'язками й формами діяльності (навчально-предметною, науково- та організаційно-методичною, виховною, психолого-педагогічною, культурно-просвітницькою) вчителів-

словесників; формами організації навчально-виховного процесу й специфікою навчально-виховної і дослідницької роботи вчителя;

– навчити студентів самостійно розробляти завдання на різних освітніх платформах (Kahoot, Padlet, Google Classroom) та використовувати їх на уроках української літератури;

– оволодіти сучасними освітніми технологіями, методикою проведення уроків української літератури, формувати творчий дослідницький підхід до практичної роботи за фахом.

Виробнича педагогічна практика з української літератури базується на знаннях, уміннях та навичках, засвоєних під час вивчення дисциплін циклу загальної та професійної підготовки: «Історія української та зарубіжної літератури (в т. ч. Фольклор)», «Теоретичні проблеми літературознавства», «Педагогіка (загальна та історія педагогіки)», «Психологія (загальна та вікова)», «Анатомія та фізіологія», «Методика навчання української мови і літератури».

Обов'язки студентів-практикантів.

1. Своєчасно виконує всі види робіт, передбачених програмою практики, проводить навчально-виховну роботу.

2. Вивчає специфіку організації навчально-виховного процесу, позакласної роботи в школі зі спеціальності; методи і прийоми практичної роботи вчителя-словесника.

3. Готує й проводить різні за характером і типами уроки української літератури з метою застосування різноманітних методів і прийомів навчально-виховної роботи з учнями різного віку.

4. Веде щоденник, в якому фіксує підсумки спостережень і аналізує навчально-виховну роботу з учнями.

5. Організовує свою діяльність відповідно до вимог статуту ЗЗСО, підлягає правилам внутрішнього

розпорядку, виконує розпорядження адміністрації та керівників практики.

6. У процесі роботи з учнями студент повинен намагатися показати свою професійну компетентність, брати активну участь у житті колективу навчально-виховного закладу.

Права студентів-практикантів.

1. Самостійно з дозволу керівництва закладу освіти добирати місця для проходження педагогічної практики, зокрема, з наступним працевлаштуванням.

2. Отримувати необхідні консультації з організаційних і методичних питань від керівника практики від закладу вищої освіти.

Обов'язки керівника практики.

1. Розподіляє студентів ЗЗСО й разом з методистом від бази розподіляють студентів за класами.

2. Перевіряє й затверджує календарний графік студента на період практики.

3. Забезпечує проведення студентами уроків і позакласних занять, консулює студентів у процесі підготовки до уроку й завдань із предмета, перевіряє і затверджує їхні конспекти, відвідує уроки й виховні заходи, аналізує та оцінює їх, контролює виконання календарних графіків проходження практики студентами.

4. Аналізує документацію, яку надають студенти після завершення практики; бере участь у настановчій та підсумковій конференціях, виставляє загальну оцінку з практики, складає звіт за результатами практики.

ПРОГРАМНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ

I. Інтегральна:

Здатність розв'язувати складні завдання й проблеми професійної, навчально-виховної, методичної, науково-дослідницької діяльності в галузі освіти, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань з історії української літератури та методики її викладання, готовність до упровадження освітніх інновацій.

II. Загальні:

ЗК-1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК-2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство та в розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК-3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК-5. Здатність до виконання навчально- й науково-дослідницьких завдань; володіння науково-дослідними методами відповідно до фахового спрямування.

ЗК-6. Здатність організувати здоровий спосіб життя.

ЗК-7. Здатність проявляти повагу до української національної культури; з'ясовувати проблеми сучасної мовної політики та інформаційної політики.

ЗК-8. Здатність бути відповідальним, ініціативним; працювати в команді, розподіляти функції у виконанні спільної діяльності.

ЗК-9. Здатність розробляти й застосовувати інформаційно-комунікаційні технології у професійній та науковій діяльності.

ФК 1. Здатність усвідомити й критично осмислити періодизацію історії України, узагальнювати досвід національного державотворення; висвітлювати специфіку розвитку української матеріальної та духовної культури у взаємозв'язку з провідними тенденціями світової.

III. Фахові:

ФК 2. Здатність оперувати знаннями, що репрезентують зміст філософії як науки; аналізувати основні досягнення філософської думки.

ФК 3. Здатність до засвоєння структури філологічної науки, поділу знань на мовознавчу та літературознавчу складову, усвідомлення специфіки кожної; аналізувати закономірності розвитку й функціонування мови в її багатоаспектних зв'язках із людиною, суспільством, історією, культурою; здатність здійснювати лінгвістичний, літературознавчий та спеціальний філологічний аналіз текстів різних стилів і жанрів.

ФК 8. Здатність розуміти місце літературознавства в системі сучасної гуманітарної освіти, знання основ літературознавства для аналізу літературних явищ і процесів в українській та світовій літературах, а також володіння навичками самостійного аналізу своєрідностей художніх епох, напрямів, течій, видів і жанрів літератури, індивідуальних стилів письменників у теоретичному й практичному, синхронічному й діахронічному аспектах, основних видів естетичної комунікації з формулюванням аргументованих висновків.

ФК 10. Здатність орієнтуватися в українському літературному процесі на тлі світового (від давнини до сучасності), уміння використовувати здобутки українського письменства для формування національної свідомості, культурного світогляду учнів та студентів, їхньої моралі, ціннісних орієнтацій у сучасному суспільстві.

ФК 12. Здатність з'ясовувати предмет та основні поняття стилістики сучасної української мови; характеризувати процес формування, становлення й розвитку функціональних стилів; визначати стилістичні ознаки мовних одиниць у текстах різних стилів.

ФК 14. Здатність до оволодіння знаннями теоретичних основ педагогічного процесу; сучасного освітнього простору; основних дидактичних систем; методів, засобів та форм організації навчання.

ФК 15. Здатність до професійного самовдосконалення, постійного поповнення своїх знань, розвитку своїх розумових здібностей, користування своїми

інтелектуальними й творчими можливостями та професійними навичками.

ФК 16. Здатність аналізувати дослідження вітчизняних та західних науковців про природу психічного та особистості як носія цього психічного; формувати уявлення про психологічні закономірності, етапи, умови і критерії успішного протікання процесів засвоєння особистістю знань моральних норм та принципів; готовність до міжособистісної комунікації шляхом участі у бесідах та дискусіях з актуальних проблем навчання та виховання.

ФК 17. Здатність до оволодіння теоретичними знаннями про фізіологічні системи організму людини і законами, що регулюють їхню діяльність; здатність до аналітичного мислення, формування навичок наукового аналізу та узагальнення явищ і фактів, що спостерігаються.

ФК 18. Здатність усвідомлювати теоретико-методологічних засади методики навчання української мови та літератури; застосовувати знання методичних основ мовно-літературної освіти, зокрема здатність до теоретичного й навчального моделювання уроків з метою формування в учнів предметних компетентностей.

ФК 19. Здатність до оволодіння основами професійно-методичних умінь вчителя іноземної мови; планувати й реалізовувати різні форми організації навчально-виховного процесу з іноземної мови в основній школі.

ФК 20. Здатність до програмування, організації та поетапного проведення теоретичних досліджень, виконання експериментальної роботи й висвітлення здобутих наукових студіювань у виданнях різної категорії; самостійно проводити науково-дослідницьку роботу; репрезентувати наукові здобутки на наукових заходах.

ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

ПРН 1. Знати історію та культуру України, уміти дискутувати про історичне минуле і сучасність в політичному та культурному контексті, критично осмислювати проблеми у сфері історії.

ПРН 2. Знати основи філософії, що сприяють формуванню світогляду й соціалізації особистості в суспільстві.

ПРН 3. Знати й розуміти предметну галузь професійної діяльності.

ПРН 4. Володіти українською мовою на належному рівні й вміти реагувати мовними засобами на соціокультурні запити.

ПРН 5. Оперувати базовими категоріями й поняттями мовознавства, літературознавства, методики навчання української мови і літератури та використовувати їх у процесі проєктування й організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти.

ПРН 7. Класифікувати й аналізувати підґрунтя й історичні віхи фундаментальних дисциплін (теоретичні проблеми мовознавства та літературознавства, історії української мови, української літератури) як теоретичного базису дослідницької й прикладної діяльності в галузі мовознавства і літературознавства.

ПРН 8. Знати провідні тенденції розвитку літературного процесу в Україні, визначати специфіку його перебігу в загальноосвітньому культурному контексті; з'ясовувати зміст естетичних теорій, напрямів, течій, стилів, жанрів української та зарубіжної літератури; використовувати художню спадщину України для формування духовного світогляду людини та національної культури загалом.

ПРН 10. Розв'язувати проблемні питання літературознавчої науки, що стосуються аналізу / інтерпретації художнього тексту (української та зарубіжної літератури й усної народної творчості), тлумачення літературного процесу, виникнення літературних шкіл і напрямів, взаємодії автора, художнього твору й читача, понять літературної рецепції та герменевтики.

ПРН 11. Упроваджувати сучасні технології навчання, ураховуючи інноваційні підходи, закономірності, методи, прийоми та засоби навчання, інтегруючи нові інформаційно-комунікаційні технології в процес навчання.

ПРН 13. Сформувати комунікативну компетентність із української мови, здатність вдосконалювати та підвищувати її рівень.

ПРН 14. Здійснювати професійну діяльність на основі оновлення та інтеграції знань; розуміти сутність та специфіку процесу навчання і його складових (зміст, методи і форми навчання, контроль та самоконтроль, умови ефективної організації навчального процесу).

ПРН 15. Сформувати уявлення про спеціальність і кваліфікацію філолога, особливості організації освітнього процесу за рівнями вищої освіти у контексті модернізації української вищої школи.

ПРН 16. Демонструвати розуміння професійних завдань у сфері психології, оцінювати непередбачувані проблеми у професійній діяльності й обдумувати вибір шляхів їх вирішення.

ПРН 17. Пояснювати психологічні та психофізіологічні процеси відповідно до законів соціальних та природничих наук; вживати ефективних заходів зі створення безпечного і здоров'язберезувального освітнього середовища.

ПРН 18. Володіти сучасними методиками викладання фахових навчальних дисциплін. Організовувати освітній процес із української мови і літератури з використанням методик дистанційного навчання.

ПРН 20. Дотримуватися принципів академічної доброчесності; здійснювати пошук, оцінювання, інтерпретацію та синтез наукової інформації, отриманої з різних джерел; оформлення покликань.

ЗМІСТ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ

Виробнича практика студента починається з направлення до навчального закладу для її проходження. За тижнями виконання програми практики роботу студента-практиканта розподілено:

Перший тиждень практики:

1. Участь у настановчій конференції, настанови, консультування методиста; ознайомлення зі зразками

шкільної документації, потрібної для практичної роботи з фаху.

2. Співбесіди з представниками адміністрації навчального закладу, класним керівником та вчителем-предметником; ознайомлення з навчально-виховною роботою школи, педагогічним та учнівським колективом.

3. На підставі зібраних матеріалів про організацію навчально-виховної роботи школи та її планування студент-практикант складає план індивідуальної роботи (календарний графік) на весь період проходження практики, погоджує його з методистом (керівником) та затверджує в директора ЗЗСО.

У наступні тижні студент-практикант працює відповідно до календарного графіку-плану, який затверджено методистом університету, та виконує такі завдання:

1. Ознайомлюється з умовами проведення уроків української літератури, обладнанням кабінету посібниками, ІКТ.

2. Вивчає методи й прийоми роботи вчителя школи зі своєї спеціальності; знайомиться з порядком ведення записів у класних журналах, системою оцінювання літературної компетентності учнів.

3. Підбирає теми залікових уроків із предмету й теми позакласних занять.

4. Розробляє плани-конспекти, готує й проводить залікові уроки з української літератури (різні за характером і типами).

5. Вивчає стан використання технічних засобів навчання та контролю на уроках вчителя.

6. Відвідує уроки інших студентів-практикантів, аналізує та бере участь у наступному їх обговоренні.

7. Проводить класні години в закріпленому класі; моделює та проводить заліковий предметний захід із літератури та заліковий виховний захід.

8. Підбирає та виготовляє наочні навчальні матеріали (за вказівками методиста), розробляє дидактичні матеріали, застосовує ІКТ; надає допомогу вчителю-предметнику щодо

поповнення програмно-методичного забезпечення дисципліни.

Підсумкові три дні практики:

1. Підготовка звіту з педпрактики, звітної документації. Відбір кращих наочних посібників, презентацій тощо, розроблених і виготовлених учнями під керівництвом студентів.

2. Звіт практиканта про підсумки практики, отримання характеристики про свою діяльність.

3. За результатами педагогічної виробничої практики з української літератури студент оформляє звітну документацію, яка надається для перевірки керівникові від кафедри.

Методичні рекомендації до проведення уроків з української літератури

Після ознайомлення з завданнями педагогічної практики, загальними вимогами, програмними й індивідуальними завданнями практики кожен зі студентів-практикантів складає календарний графік проходження практики за такими розділами: навчальна робота, що охоплює проведення уроків; методична робота, яка передбачає виконання індивідуальних завдань, участь у роботі методичних об'єднань / семінарів, проблемних груп тощо; виховна робота, що складає проведення виховних заходів, класних годин, заняття гуртка. План попередньо узгоджується з викладачем відповідної дисципліни, після чого студент подає його на затвердження керівнику педагогічної практики. До графіка заносяться основні положення програми з визначенням конкретного терміну їх реалізації, а також залишається місце для позначок про виконання кожного з пунктів.

Із метою набуття педагогічного досвіду студент-практикант повинен відвідати заняття з української літератури та предметні заходи, які проводить учитель, керівник педагогічної практики, студенти-практиканти; повинен брати участь в обговоренні та аналізі відвіданих форм роботи. За допомогою викладача літературознавчої дисципліни,

методиста, керівника практики проводить пробні заняття. Перед проведенням залікових занять студент-практикант зобов'язаний отримати консультації викладача відповідної дисципліни, методиста-предметника чи керівника практики, затвердити конспект залікового уроку вчителем та викладачем.

План-конспект уроку. Його структура та компоненти:

- формулювання теми уроку;
- методично обґрунтоване визначення навчальної мети заняття;
- навчальні ситуації на уроці літератури як основа його структури;
- вибір видів роботи на уроці, форм, методів і прийомів навчання;
- змістова частина уроку, опис ходу уроку;
- інші методичні компоненти (наочність, ТЗН, міжпредметні зв'язки, завдання для учнів на розвиток умінь і навичок, розвиток мовлення, самостійна робота, форми контролю та ін.)

Студент веде під час практики щоденник, в якому записує власні враження та міркування стосовно змісту і форм практичної роботи. Щоденник студента – це документ, який відбиває не лише зміст проведеної студентом роботи в школі (щоденні записи), а й її аналіз та результати. У цьому документі занотовується вся інструктивна інформація, отримана практикантом під час практики; результати його дослідницької діяльності та виконання індивідуальних завдань, зокрема фіксуються:

– календарний план-графік практиканта, відвідування занять із метою вивчення та аналізу методики роботи вчителя-словесника та проведення пробних і залікових уроків;

– відомості про загальну підготовку до проходження педагогічної практики (самостійна робота студента, консультації викладачів, інструктажі, схеми-алгоритми розумових операцій, матеріали передового педагогічного досвіду тощо);

- підготовка до пробного заняття (консультації методиста, викладача і вчителя, труднощі та способи їх подолання, самоаналіз щодо стану готовності до проведення заняття, враження від проведеного заняття, критичний самоаналіз та самооцінка щодо виконаної роботи);
- аналіз відвіданих занять (уроків із літератури), проведених учителем, безпосереднім керівником педагогічної практики, та іншими студентами-практикантами (всього 2);
- аналіз проведеної роботи щодо вивчення методичної документації з дисципліни (програми з української літератури, програмно-методичне забезпечення, плани роботи класного керівника тощо), зауваження та побажання;
- перелік роботи, виконаної за особистою ініціативою, виконання індивідуальних завдань.

ФОРМИ Й МЕТОДИ КОНРОЛЮ

Поточний контроль здійснює методист з української літератури. Основною формою контролю є відвідування та аналіз уроків (заходів), проведених студентом. Для підбиття підсумків педагогічної практики проводиться підсумкова конференція, в роботі якої беруть участь практиканти, методисти, керівник практики від кафедри.

Підсумковий контроль – перевірка звітної документації та виставлення диференційованого заліку студентам з метою оцінки їх знань та навичок у відповідності до робочої програми з педагогічної практики.

Критерії оцінювання

«Відмінно» - всі завдання практики виконано в повному обсязі; студент на високому науковому та організаційно-методичному рівнях змодельював структуру та конспекти залікових уроків і виховних заходів, раціонально використовував різноманітні методи навчання та методичні прийоми активізації учнів; якщо практикант виявив вміння проводити уроки з літератури з застосуванням інноваційних технологій педагогічної діяльності, демонстрував творчий підхід і самостійність у доборі навчального й дидактичного матеріалу в процесі моделювання й аналізу занять, відвідував й обговорював

навчальні заняття та виховні заходи інших студентів-практикантів; більшість залікових уроків студента оцінено на «відмінно».

«Добре» - студент сумлінно виконував обов'язки практиканта, проводив уроки з української літератури на належному науково-методичному рівні, обґрунтовано висував і вирішував навчально-виховні завдання, проте недостатньо ефективно використовував окремі методичні прийоми активізації учнів; застосовував різні шляхи аналізу художнього твору, різні форми роботи в процесі поглибленого вивчення тексту твору, але зрідка використовував різні види творчих, проблемно-пошукових робіт під час аналізу текстів художніх творів; якщо студент-практикант виявив знання психолого-педагогічної теорії, але припускався незначних помилок у моделюванні занять; більшість уроків оцінено на «добре».

«Задовільно» - завдання практики виконано із зауваженнями, навчальні заняття проводилися на низькому методичному рівні, зокрема не приділялась належна увага під час вивчення тексту твору його аналізу в єдності змісту і форми, студенти намагалися створювати ситуації вибору, передовсім щодо способу вирішення проблемних завдань для учнів, проте не завжди судження учнів фіналізувалися узагальненнями практикантів про вузлові питання проблемної бесіди; виховні заходи проведені, але на низькому організаційному рівні; якщо студент недостатньо відвідував заняття інших співгрупників; звітна документація оформлена без дотримання вимог; залікові уроки оцінено на «задовільно».

«Незадовільно» - студент не виконав завдання практики. Звітна документація не надана для перевірки керівником.

ВИМОГИ ДО ЗВІТУ

Після виробничої практики студенти подають груповому методисту такі матеріали:

1. Звіт студента про результати проходження виробничої педагогічної практики з української літератури, в

якому у систематичному вигляді описується особисто виконана робота за термін педагогічної практики.

2. Щоденник педагогічної практики, що містить календарний графік-план роботи студента та робочі записи під час практики; відгук і оцінку роботи практиканта, запропоновану методистом від бази практики та завірену керівником навчального закладу; відгук осіб, які здійснювали поточну перевірку проходження студентом практики та висновок керівника від університету з аргументацією оцінки.

3. 4-ри конспекти проведених залікових уроків з української літератури різних типів, підписані вчителем і викладачем-керівником практики з фаху.

4. Аналіз 2-ох відкритих уроків української літератури, відвіданих в іншого студента-практиканта або вчителя-предметника.

5. Конспект сценарію одного з проведених виховних заходів літературної тематики, до якого додається план виховної роботи класу.

6. Наочність, дидактичний матеріал, виготовлені до залікових уроків та виховних заходів.

7. Мультимедійну презентацію про результати проходження практики, що спрямовується на узагальнення набутого досвіду педагогічної діяльності.

Звітна документація здається в триденний термін після закінчення педагогічної практики. На підставі записів у щоденнику та виконання календарного графіка студент складає звіт про виконання практики.

Орієнтовний зміст звіту про практику.

У вступі коротко розкривається роль, місце та мета проведеної практики в системі професійної підготовки майбутнього вчителя (основні принципи організації практики; основні завдання практики; визначення професійних умінь і навичок, які повинні формуватися та вдосконалюватися під час практики).

Основна частина звіту будується відповідно до конкретних завдань програми практики з навчальної, методичної, виховної роботи студента-практиканта. Доцільно також

вказати місце проходження практики, загальні відомості про базу проходження педагогічної практики, коротко охарактеризувати матеріально-технічну базу та специфіку навчального закладу; зробити аналіз програмно-методичного забезпечення дисципліни у кабінеті; скласти перелік тем проведених навчальних занять (конспекти уроків (4)); перелік відвіданих занять, на яких був присутній практикант (розгорнутий аналіз (2) відвіданих занять); перелік відвіданих виховних заходів; сценарії проведених виховних заходів (2); оброблені та проаналізовані результати психолого-педагогічних досліджень (характеристика учнів класу).

Висновки узагальнюють та відображають систематизовані відомості про знання, уміння й навички, здобуті студентом під час виконання завдань педагогічної практики, зауваження та пропозиції щодо удосконалення і покращення умов та організацію виконання завдань виробничої практики.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Базова

1. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>.
2. Державна програма «Вчитель». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/379-2002-%D0%BF>.
3. Державний стандарт вищої освіти. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/379-2002-%D0%BF>.
4. Закон України «Про вищу освіту» URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
5. Закон України «Про освіту» URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.
6. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.

7. Бондаренко Ю. І. Загальна модель шкільного навчання української літератури: монографія. Ніжин: НДУ імені М. В. Гоголя, 2017. 398 с.
8. Градовський А. В. Компаративний аналіз у системі шкільного курсу літератури: методологія та методика: монографія. Черкаси: Брама, 2003. 292 с.
9. Жила С. О. Теорія і практика вивчення української літератури у взаємозв'язках із різними видами мистецтв у старших класах загальноосвітньої школи: монографія. Чернігів: Деснянська правда, 2004. 360 с.
10. Концепція профільного навчання в старшій школі. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1456729-13>.
11. Мхитарян О. Підвищення навчальних досягнень учнів з української літератури: монографія. Миколаїв: Іліон, 2014. 232 с.
12. Наукові основи методики літератури: навч.-метод. посіб. / за ред. Н. Й. Волошиної. Київ: Ленвіт, 2002. 344 с.
13. Нежива Л. Л. Теорія і практика вивчення літературних напрямів українського письменства в школі: монографія. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2016. 356 с.
14. Пасічник Є. А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: навч. посіб. для студ. вищих закладів освіти. Київ: Ленвіт, 2000. 384 с.
15. Ситченко А. Л. Методика навчання української літератури в загальноосвітніх навчальних закладах: навч. посіб. для студентів-філологів. Київ : Ленвіт, 2011. 291 с.
16. Токмань Г. Л. Методика навчання української літератури в середній школі: підруч. Київ: Академія, 2012. 312 с.
17. Уліщенко В. В. Теорія і практика інтерсуб'єктного навчання української літератури в школі: монографія. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. 398 с.
18. Шуляр В. І. Сучасний урок української літератури: монографія. Миколаїв: Іліон, 2014. 553 с.

19. Яценко Т. О. Тенденції розвитку методики навчання української літератури в загальноосвітніх навчальних закладах (друга половина ХХ – початок ХХІ століття): монографія. Київ: Педагогічна думка, 2016. 360 с.

Допоміжна

1. Башманівська Л. А., Білоус Н. М. Практикум з методики викладання української літератури: навч.-метод. посіб. Київ: Слово. 2013. 144 с.
2. Бондаренко Ю.І. Загальна модель шкільного навчання української літератури: моногр. Ніжин: НДУ імені М. Гоголя, 2017. 398 с.
3. Бондаренко Ю. І. Теорія і практика навчання української літератури на філософсько-історичних засадах у старших класах загальноосвітньої школи: монографія. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2009. 351 с.
4. Клочек Г. Сучасна шкільна мовно-літературна освіта, спроба системного аналізу. *Дивослово*. 2002. № 4. С. 26–32.
5. Ковбасенко Ю. І. Від програм «змісту» до програм «змісту і результату» (Про теоретико-методологічні засади вивчення зарубіжної літератури у 12-річній школі). *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 2005. № 7. С. 8–13.
6. Куцевол О. М. Теоретико-методичні основи розвитку креативності майбутніх учителів літератури: монографія. Вінниця: Глобус-Прес, 2006. 348 с.
7. Марко В. Основи аналізу літературного твору: навч.-метод. посіб. для студ. і вчителів. Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2003. 32 с.
8. Микитюк В. Практикум з методики викладання української літератури: навч. посіб. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2011. 186 с.
9. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. / за заг. ред. О. І. Пометун. Київ: Вид-во А.С.К., 2004. 192 с.

10. Пультер С., Лісовський А. Методика викладання української літератури. Курс лекцій. Тернопіль: Підручники і посібники, 2009. 164 с.
11. Семенов О. М. Мовно-літературна освіта в Україні: погляд крізь роки: навч. посіб. К.: Фенікс, 2008. 240 с.
12. Ситченко А. Л. Навчально-технологічна концепція літературного аналізу: монографія. Київ: Ленвіт, 2004. 304 с.
13. Ситченко А. Л., Огренич Н. М. Аналіз епічного твору в 5-у класі: посіб. для вчителів. К.: Ленвіт, 2007. 96 с.
14. Ситченко А. Л., Шуляр В. І., Гладішев В. В. Методика викладання літератури: Термінологічний словник / За ред. проф. А. Л. Ситченка. К.: Ін Юре, 2008. 132 с.

ДОДАТОК 1

Титульна сторінка звітної документації

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Філологічний факультет
Кафедра української мови і літератури**

ЗВІТНА ДОКУМЕНТАЦІЯ
з _____ ПРАКТИКИ
(назва практики)

**Студентки _____ курсу _____ групи
напряму підготовки 014 Середня
освіта
спеціальності 014.01 Середня освіта
(Українська мова і література)**

(Ім'я та прізвище)

Керівник практики

(Ім'я та прізвище, вчене звання, посада)

м. Миколаїв – 2023 рік

Зразок щоденника практики

**МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

ЩОДЕННИК ПРАКТИКИ

(вид і назва практики)

здобувач вищої освіти

(ім'я та прізвище)

факультет/центр _____

кафедра _____

спеціальність _____

спеціалізація _____

освітня програма _____

курс _____, група _____

Здобувач вищої освіти

(прізвище та ім'я)

Прибув.

Печатка

підприємства, організації, установи «___»
_____ 20__р.

(підпис)

(посада, ім'я та прізвище)

Вибув.

Печатка

підприємства, організації, установи «___»
_____ 20__р.

(підпис)

(посада, ім'я та прізвище)

Робочі записи під час практики

Відгук і оцінка роботи практиканта

(назва підприємства, організації, установи)

Керівник практики від підприємства, організації, установи

(підпис)

(посада, ім'я та прізвище)

Печатка

_____ 20__ року «_____»

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ

Лілія Рускуліс

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української мови і літератури Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

Світлана Каленюк

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови і літератури Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

Інна Родіонова

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови і літератури Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

Наталія Шеремета

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Навчальне видання

**Лілія РУСКУЛІС
Світлана КАЛЕНЮК
Інна РОДІОНОВА
Наталія ШЕРЕМЕТА**

НАСКРІЗНА ПРОГРАМА ПРАКТИК

**(ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
014. СЕРЕДНЯ ОСВІТА
(УКРАЇНСЬКА МОВА І ЛІТЕРАТУРА))**

Методичні рекомендації

Формат 60x84.1/16. Умовн. друк. арк. 7,2.

Тираж 100 прим. Зам. № 543-415.

ВИГОТОВЛЮВАЧ

СПД Румянцева Г. В.

54038, м. Миколаїв, вул. Бузника, 5/1.

Свідоцтво МК № 11 від 26.01.2007 р.